

Rod hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu na Frýdlantsku ve výuce dějepisu

Bakalářská práce

Studijní program:

Studijní obory:

Autor práce:

Vedoucí práce:

B7507 Specializace v pedagogice

Historie se zaměřením na vzdělávání

Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

Šárka Jakoubková

PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.

Katedra historie

Zadání bakalářské práce

Rod hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu na Frýdlantsku ve výuce dějepisu

Jméno a příjmení: Šárka Jakoubková
Osobní číslo: P18000464
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Historie se zaměřením na vzdělávání
Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: 2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je vytvořit výukový materiál pro předmět dějepis, a to se zaměřením na rod hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu a jeho působení na Frýdlantsku. Studentka vypracuje podklady pro projektovou výuku dějepisu s regionálním kontextem pro 2. stupeň ZŠ a osmiletá gymnázia.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3.
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4590-9.
- SVOBODA, Milan a kol. *Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas: stručná biografie: edice životopisného nástinu od Johanna Rittera z Rittersberku z roku 1838 s komentáři*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-929-5.
- SVOBODA, Milan, HEINZL, Jan. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice: poutní místo a jeho patroni = Die Grafen von Gallas, von Clam-Gallas und Haindorf: der Wallfahrtsort und seine Schirmherren*. Hejnice: Frýdlantsko, 2015. ISBN 978-80-85874-73-0.
- ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN:80-86424-18-9.

Vedoucí práce: PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.
Katedra historie

Datum zadání práce: 16. prosince 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 16. prosince 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

28. dubna 2021

Šárka Jakoubková

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Milanu Svobodovi, Ph.D. za cenné rady a věcné připomínky, které mi pomohly při zpracovávání této práce.

Abstrakt v českém jazyce

Tato bakalářská práce se zabývá stanovením výukového materiálu pro sedmé a osmé třídy základních škol s užším zaměřením na rody hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu, jejich historii a souvislost s regionálními dějinami Frýdlantska. Teoretická část práce seznamuje s použitými metodami výuky jako jsou I.N.S.E.R.T., dramatizace, diskuse, skupinová práce atd. V rámci praktické části jsou navrženy čtyři výukové jednotky pro rozšíření povědomí o dějinách Frýdlantska, které je možné realizovat s žáky příslušné věkové skupiny nejen v hodinách dějepisu, ale i v rámci zájmového kroužku, výtvarné či hudební výchovy nebo dějin umění. Každá z modelových hodin obsahuje základní historický výklad pro pedagoga, doprovodné materiály a detailní popis průběhu každého cvičení, které je ve výukové jednotce obsaženo. Všechna zadání byla sestavena s ohledem na RVP a vzdělávací politiku MŠMT ČR. Jejich hlavním cílem je rozvoj klíčových kompetencí žáků. Navržené materiály by neměly být využívány jen pro osvojení faktografie, nýbrž i pro rozvoj zájmu o nejen regionální historii

Klíčová slova:

regionální dějiny, hrabata z Gallasu, hrabata z Clam-Gallasu, Frýdlantsko, výuka, materiál, základní škola, 7. a 8. třída

Abstract

This Bachelor's thesis aims to create educational material for seventh and eighth grades at Czech primary schools (age groups 12–13) on the local nobility houses of Gallas and Clam-Gallas, their history, and relation to regional history of the Frýdlant region. The theoretical section introduces educational methods such as the I.N.S.E.R.T. strategy, dramatization, discussion, group work etc. The empirical part presents four proposed classes intended to increase the awareness on regional history in the Frýdlant region. All of these can be taught in history classes as well as during school activities, in arts and music classes, or in history of art. Each proposed lesson includes historical background, complementary materials, and a detailed description of the class structure. All activities have been elaborated in accordance with the national educational framework (RVP) and educational policy of the Czech Ministry of Education (MŠMT). The main objective of these activities is to develop key competencies of pupils, as all materials should serve as more than a memorisation tool.

Keywords:

Regional History, Count of Gallas, Count of Clam-Gallas, Frýdlant/Friedland Region,
Education, Material, Age Group 12–13, Primary School

Obsah

1	Úvod	10
2	Regionální dějiny ve výuce dějepisu	11
2.1	Výhody a úskalí regionálních dějin ve výuce dějepisu	12
3	Teoretické informace pro uskutečnění modelových hodin.....	14
3.1	Cílová skupina.....	14
3.1.1	Vývojové zvláštnosti cílové skupiny	14
3.2	Motivace a výuka	15
4	Použité metody pro realizaci cvičení.....	16
4.1	Skupinová práce	16
4.1.1	Počet členů skupiny	16
4.1.2	Složení skupiny	17
4.2	Práce s textem - I.N.S.E.R.T.	17
4.3	Dramatizace a hraní rolí	18
4.4	Diskuse	18
4.5	Výuka v památkách.....	19
4.5.1	Edukace v sakrálních a profánních objektech.....	19
4.6	Hmotné památky a pracovní listy pro práci s památkami	20
4.7	Závěrečná reflexe	20
4.7.1	Hodnocení informací	21
4.7.2	Sebehodnocení a hodnocení práce žáků.....	21
4.7.3	Hodnocení aktivit.....	22
5	Kurikulární dokumenty využité pro sestavení modelových jednotek	23
5.1	Rámcový vzdělávací program.....	23
5.1.1	Výuka dějepisu v rámci vzdělávacích oblastí a průřezových témat	23
5.1.2	Navrhované výukové jednotky v rámci klíčových kompetencí.....	24

5.2	Školní vzdělávací program.....	24
5.3	Vzdělávací politika České republiky do roku 2030+	25
6	Výklady pro vyučujícího	26
6.1	Výklad pro teoretický úvod („Hodina ve třídě“).....	26
6.1.1	Stručný přehled sídel rodů hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu	26
6.1.2	Frýdlantské panství	27
6.2	Výklad pro modelovou hodinu Frýdlant	30
6.2.1	Historie.....	30
6.2.2	Stručný přehled některých významných členů rodů	31
6.3	Výklad pro modelovou hodinu Hejnice	35
6.4	Výklad pro modelovou hodinu Lázně Libverda	37
7	Návrhy modelových hodin	39
7.1	Modelová výuková jednotka Hodina ve třídě	39
7.1.1	Materiál pro realizaci Hodiny ve třídě	42
7.2	Modelová výuková jednotka Frýdlant.....	50
7.2.1	Materiál pro realizaci hodiny Frýdlant	53
7.3	Modelová výuková jednotka Hejnice.....	56
7.3.1	Pracovní list pro realizaci hodiny Hejnice	59
7.3.2	Fotografický materiál z hrobky v Hejnicích	60
7.4	Modelová výuková jednotka Lázně Libverda	62
7.4.1	Materiál pro realizaci hodiny Lázně Libverda.....	65
7.5	Realizace navrhovaných výukových jednotek	68
8	Závěr.....	69
	Bibliografie	71
	Příloha 1 – dotazník pro závěrečnou reflexi	75

1 Úvod

Regionální dějiny by měly být nepostradatelnou součástí výuky dějepisu na základních školách. Ovšem materiály zabývající se regionálními dějinami nejsou často zpracovány do výukové podoby, kterou by mohl využít pedagog nebo pedagogický pracovník, který by chtěl regionální dějiny žákům přiblížit.

Cílem této bakalářské práce je proto nabídnout pedagogům, vychovatelům či vedoucím zájmových kroužků žáků sedmých a osmých tříd materiál pro výuku regionálních dějin zaměřených na hraběcí rody Gallasů a Clam-Gallasů a jejich působení na Frýdlantsku. Tato práce chce ukázat, jak lze regionální dějiny vyučovat zábavnou a aktivní metodou, která má za úkol žáky zaujmout a není zaměřena na pouhou faktografii.

Úvodní část se bude převážně zabírat stanovením důležitosti regionálních dějin ve výuce a přiblížením kurikulárních dokumentů, ze kterých se bude vycházet při zpracovávání následných navrhovaných výukových jednotek. V teoretické části této bakalářské práce budou stručně rozvedeny výukové metody, které se dále využijí pro sestavení modelových hodin (skupinová práce, metoda I.N.S.E.R.T., dramatizace, diskuse, výuka v památkách a metody pro závěrečnou reflexi).

Další části se budou věnovat navrhovaným výukovým jednotkám. Nejprve se stanoví stručný výklad regionální historie pro pedagoga či jiného pedagogického pracovníka, který by chtěl zařadit materiály do své výuky. Tento výklad bude obsahovat stručné seznámení s historií rodů Gallasů a Clam-Gallasů od doby, kdy do své správy získali panství Frýdlant a Liberec. Výklad se zaměří i na historii určitých míst v regionu a na spojitost vybraných lokalit se zmiňovanými hraběcími rody. Plynule na tuto část navážou navrhované výukové jednotky, které budou podrobně rozepsány (potřebné pomůcky, časová dotace na jednotlivé úkoly atd.). Součástí modelových jednotek budou i přílohy s materiálem, který je nutné použít pro provedení úkolů a činností v dané jednotce.

Výukový materiál si klade za cíl rozvíjet u žáků zájem o regionální dějiny a povzbuzení přirozené zvědavosti. Nestane se proto vhodnou pomůckou pro testování znalostí žáků, ale může jejich obecné znalosti prohlubovat na konkrétních příkladech z jejich okolí.

2 Regionální dějiny ve výuce dějepisu

Navrhovaný výukový materiál se zaměřuje na výuku regionálních dějin v užším slova smyslu. Všechny výukové jednotky se zaměřují na významné památky na Frýdlantsku a jejich historii spojenou s rodem Gallasů a Clam-Gallasů počínaje hrabětem Matyášem z Gallasu (17. století) a konče posledními členy rodu Clam-Gallasů (20. století). Regionální historie je v souladu s průřezovým tématem *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* stanoveným v RVP, neboť v žácích posiluje vztah ke kulturnímu dědictví vlastního státu a vede k jeho ochraně, zároveň však žákům zprostředkovává historii známou a dostupnou v rámci jejich regionu. V evropském kontextu pak regionální historie může žákům zprostředkovávat dopady světových (evropských) dějin na život obyčejného člověka, nebo naopak ukazovat, jak regionální událost mnohdy mohla mít vliv na celoevropské dění.¹

Regionální výuku je vhodné provádět prostřednictvím exkurzí (památky, muzea, skanzeny, archivy a jiné regionální historické instituce) nebo projektové výuky, kdy žáci mají šanci navštívit místa spojená s nějakou událostí, osobností nebo pamětihodností. Historie dané lokality navíc může být pro žáky mezioborovým můstkem mezi tím, co se naučili v předmětu dějepis a ostatními předměty (např. výchovou občanskou, hudební, výtvarnou, dramatickou a literaturou). Navrhované výukové jednotky je proto dobré kombinovat i s jiným vyučovaným předmětem. Jednak se tím navýší časová dotace na provedení zadaných úkolů, jednak umožní žákům pochopit nové informace i v jiném než jen v historickém kontextu.

Pokud se regionální výuka koná v nějaké z kulturních či historických institucí nebo v regionální památce, je vhodné, aby se pedagogický pracovník s expozicí seznámil předem. Sám tak porozumí kontextu celého místa či vystavovaných předmětů a zároveň pochopí souvislosti jak v regionální historii, tak v historii celozemské či celoevropské. V modelových jednotkách je proto vždy zahrnut výklad pro pedagoga či jiného pedagogického pracovníka, který by se měl s tímto textem seznámit před provedením exkurze či realizací jiné z navrhovaných aktivit. Popřípadě si může nastudovat i další informace z odborné literatury (viz Bibliografie).

¹ LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. Příručka ke studiu didaktiky dějepisu. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008, s. 170–171. ISBN 978-80-7368-584-3.

2.1 Výhody a úskalí regionálních dějin ve výuce dějepisu

Regionální dějiny jsou důležitým tématem ve výuce dějepisu nejen na základních, ale i na středních školách. Jejich specifičnost je ovšem v praxi řadí spíše na druhou kolej za dějiny světové. Je to způsobeno hlavně tím, že pro regionální výuku chybí v rámci RVP či ŠVP škol ve frýdlantském výběžku přesně stanovené postupy a výstupy, které by měl žák zvládnout v daném ročníku ZŠ. Zda bude či nebude regionální výuka zařazena do běžných vyučovacích hodin, co z regionálních dějin bude včleněno a v jakém rozsahu, rozhoduje pedagog vyučující dějepis nebo historický seminář. Výběr tématu proto ovlivňuje nejen pedagogova znalost historie daného regionu, ale i dostupnost zpracovaného regionálního historického materiálu. Navíc si pedagog musí vytvořit i vlastní výukový materiál, nebo si jej zajistit skrze jiná média (např. internetový portál RVP od MŠMT či jiné odborné (specializované) webové stránky zaměřené na výuku historie). Regionální dějiny však mají pro žáky nezastupitelný přínos, a to i v dalším poznávání světových a evropských dějin.

Historický kontext evropských nebo světových dějin může být pro žáka poměrně vzdálený. U žáků proto dochází k odcizení mezi tím, co se stalo v regionu a tím, co se dělo v konkrétní době v Evropě či ve světě. Žáci pak obvykle vnímají historii a její utváření jako něco, co se dělo a děje mimo ně. Regionální dějiny tak umožňují vyučujícímu doložit dění ve světě i na konkrétních příkladech v regionu (např. barokní kulturu pomocí popisu staveb, nebo hrůzy války skrze ukázkou pomníků atd.). Zároveň událost z regionálních dějin poslouží jako dobrá ukáзка, jak zdánlivě málo významná dění v jedné lokalitě mohla vést k celostátním nebo i celoevropským změnám (např. husitské hnutí). Regionální dějiny se proto mohou stát pomyslnou základnou, na které se budou navršovat další historické vědomosti, které žák získá.

Regionální dějiny nejsou důležité jen pro faktografii nebo chápání širšího historického kontextu. Jejich význam je vidět i v rámci různých mimoškolních či mimořádných projektů, které se zabývají historií určité oblasti nebo i předmětu či památky v daném regionu. Žáci si mnohem snadněji zvládnou vyzkoušet heuristickou činnost ve svém regionu. V rámci projektů mohou využít i metodu rozhovoru s pamětníky nebo analýzu památky či předmětu. Takovýmto postupem jim regionální dějiny mohou nabídnout pohled do práce historiků a historiček. Zároveň jim znalost okolí a obyvatel snadněji zpřístupní i ty materiály, které by badatel neznalý regionu nenalezl.

Výhodou, ale zároveň i nevýhodou je dostupnost pomůcek a materiálů pro sestavení modelové hodiny výuky regionálních dějin nebo projektové výuky. Památky jsou pro žáky

snadno dostupné, ale mnohdy k nim chybí ucelený výklad, který si pedagog musí dohledávat z vlastní iniciativy.

Specifičnost regionálního materiálu navíc funguje i jako silný motivační prvek sám o sobě. Žáci rádi objevují více informací o věcech, které jsou kolem nich a jsou jim do jisté míry známé. Pokud se proto nějaká známá událost či osobnost objeví ve výuce, jsou žáci mnohem více motivováni v činnosti spojené s daným tématem. V rámci výuky regionálních dějin uplatní i svou mimoškolní zkušenost, neboť o dané události či osobnosti vědí něco z vyprávění, nebo o ní něco četli.

Regionální historie nemusí být jen nosnou částí hodiny dějepisu, ale může být využita i jako dokreslení jiných tematických celků. Například zařazení fotografie z regionu dětem mohou ilustrovat a přiblížit některá obecná historická fakta (fotografie budovy frýdlantského pivovaru může ilustrovat žákům snahy šlechty o podnikání atd.). Využití regionálních dějin je vhodné i při mimoškolních aktivitách, např. formou kroužku zaměřeného na regionální dějiny nebo dobrovolných exkurzí do muzeí, archivů či památek regionu.

V záplavě evropských či světových událostí je proto důležité věnovat i část výuky regionálním dějinám nebo s nimi výuku dějepisu propojit. Žáci tak často mnohem snáze pochopí některé souvislosti i v širším historickém kontextu, pokud jsou ilustrovány na příkladech z regionu. Důležitou součástí je pak také posílení vztahu žáků k regionu, ve kterém bydlí, a k jeho historii.

3 Teoretické informace pro uskutečnění modelových hodin

3.1 Cílová skupina

Ze školních vzdělávacích programů škol v regionu vyplývá, že období 17. století je primárně vyučováno v 7. třídě. Období 18. a 19. století je pak vyučováno v třídě osmé. Cílovou skupinou jsou proto žáci ve věku 12 až 14 let.

Navržené modelové hodiny není nutné zařazovat jen do výuky dějepisu, ale lze je využít i ve výuce jiných předmětů nebo jako součást kroužku pro žáky 7. a 8. tříd. Cvičení *Hodina ve třídě* je využitelné v hodinách českého jazyka k nácviku porozumění textu, cvičení *Lázně Libverda* lze skloubit s výtvarnou výchovou, cvičení *Hejnice* lze spojit s výukou dějin umění nebo církevních dějin. Cvičení *Frydlant* je vhodné začlenit v rámci dramatické výchovy nebo občanské výuky zaměřené na hospodářství. Jak moc pedagog využije mezioborovost navrhovaných výukových jednotek, je na něm.

3.1.1 Vývojové zvláštnosti cílové skupiny

V 7. a 8. třídě se žáci dostávají z hlediska vývojové psychologie do fáze dospívání, která přináší mnohé změny v jejich kognitivních, socializačních a emočních schopnostech. Během realizace cvičení je proto nutné k těmto změnám přihlížet.

Z kognitivního hlediska jsou žáci na vrcholu svého inteligenčního potenciálu. Podle Jeana Piageta dosahují vrcholného stádia formálních (logických) operací. Žáci jsou proto schopni řešit i abstraktní úkoly. Často se ovšem v tomto období nespokojí s jediným možným řešením. Během plnění zadaných úkolů je proto dobré podporovat je v různých způsobech splnění zadání.² (viz kapitolu 3.2. *Motivace a výuka*)

Po socializační a emoční stránce jsou žáci labilní a více orientováni na vrstevníky, než na autoritu rodiče nebo pedagoga. V tomto období jsou žáci rovněž více „taženi“ k homogenním skupinám převážně tvořeným jen dívkami nebo jen chlapci.³ Pokud pedagog chce toto homogenní rozdělení rozbít, může zvolit formování skupin pro zadané úkoly náhodně nebo žáky záměrně promíchat podle zkušenosti, kterou s nimi má (např. přiřadit k výkonnostně

² PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. Pubescent a výrokové operace. In: *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 1997, s. 117–122. ISBN 80-7178-146-0.

³ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Vydání 2. Praha: Grada Publishing a.s., 2018, s. 142–158. ISBN 80-247-1284-9.

slabším žákům ty, kteří vybrané téma ovládají lépe). Pro rozdělení žáků do skupin může být použito i zasedacího pořádku, čísel ve třídním výkazu, abecedního řazení atd.

3.2 Motivace a výuka

„Většina učiva na školách má pro převážnou část žáků minimální praktické využití.“⁴ Je proto důležité žáky motivovat, jelikož otázka „A k čemu mi to bude?“ je více než častá a pochopitelná. Získání potřebné kvalifikace pro budoucí profesi je dlouhodobým cílem, který většina žáků na základní škole není schopna používat ve svém každodenním snažení. Je proto vhodné používat i krátkodobou motivaci.

Motivace se ještě nedá považovat za aktivizující metodu, ale je její nedílnou součástí. V žácích chceme vzbudit převážně vnitřní motivaci, tedy to, aby činnost probíhala spontánně s jejich zájmem a pro ni samotnou. Většina žáků však má silnou jen motivaci vnější a potřebuje proto nějaký vnější podnět, aby se cítila dostatečně stimulována pro splnění zadaných úkolů.⁵

Jednou z vhodných krátkodobých vnějších motivací je úspěch při splnění zadaného úkolu, který zvyšuje sebedůvěru i pravděpodobnost, že žák bude úspěšný i při plnění dalších cílů. Ovšem pokud se dostaví neúspěch, je možné, že žák svou sebedůvěru ztratí, a na další úkoly rezignuje. Během výuky nejen navrhovaných hodin je vhodné žáky chválit a poskytovat jim zpětnou vazbu, i když se jedná o splnění jednoduchého zadání. Během některých navrhovaných úkolů lze využít i přirozené soutěživosti žáků.

Navrhovaná cvičení cílí převážně na motivaci vnitřní; tím, že vzbudí například zájem žáků o zadaný úkol nebo památku. V rámci úkolů je převážně využívána tvořivost a sebevyjádření žáků. Do úkolů se také zapojuje ukázka spojení historie s dnešním světem skrze památky nebo historické objekty. Pro zvýšení vnitřní motivace může pedagog připojit nějakou osobní historku spojenou s danou památkou, nebo se pokusit výklad zaměřit na volnočasové zájmy žáků či jejich zkušenost.

⁴ PETTY, Geoffrey. Motivace. In: *Moderní vyučování*. 6. rozš. a přeprac. vyd. Přeložil Jiří FOLTÝN. Praha: Portál, 2013, s. 54. ISBN 978-80-262-0367-4.

⁵ PETTY, Geoffrey. Motivace. In: *Moderní vyučování*, pozn. 4, s. 53–72.

4 Použité metody pro realizaci cvičení

V rámci moderního vyučování se mnohem více začínají uplatňovat tzv. aktivizační (nebo též aktivizující) metody. Jedná se o výukový přístup, který se zaměřuje na správnou motivaci žáků a jejich zapojení do výukového procesu. Žáci se navíc neučí pouhé bezmyšlenkovité reprodukci nově získaných poznatků, ale i jejich použití v rámci své vlastní praxe. Další výhodou aktivizujících metod je „nezáměrný“ rozvoj jiných dovedností u žáků, než na které je edukace primárně cílena (např. kooperace, rétorika, kritické myšlení atd.). Na rozvoj jiných dovedností, než přímo spojených s výukou se zaměřuje i školská politika České republiky (viz kapitolu 5). Do aktivizujících metod řadíme metody diskusní, situační, inscenační, specifické a didaktické hry. Vyučovací metoda by vždy měla být vybírána podle cíle edukačního procesu.⁶

4.1 Skupinová práce

Všechny navrhované úkoly jsou založeny na skupinové kooperaci mezi žáky v menších skupinách a později se třídou jako celkem. Skupinová práce má několik výhod. Žáci se skrze ni učí nejen kooperaci a argumentaci svých názorů, ale méně odvážný žák bude mnohem raději prezentovat výsledek své práce před třídou v rámci skupiny než samostatně. Během skupinové práce je však nutné, aby si vyučující udržoval o skupinách přehled a kontroloval jejich práci, popřípadě jim v rámci skupiny rozdělit role, aby se některý ze žáků jen „nevezl“, nebo naopak, aby se některý ze žáků nestal nezpochybnitelným vůdcem skupiny, což by vedlo k možným rozporům uvnitř skupiny.⁷

4.1.1 Počet členů skupiny

Velikost skupiny může ovlivnit plnění zadaných úkolů. Větší skupiny jsou lepší v rámci diskuse, neboť žáci snadněji oponují názoru učitele či jiného člena diskuse, pokud jich je více, a zároveň mají větší množství podkladů a zkušeností pro případnou argumentaci. Navržené hodiny obsahují ve svém průběhu či závěru diskusní úkol, který je dobré provádět se třídou jako celkem.⁸

Menší skupiny mají výhodu převážně v tom, že se do plnění úkolu musí aktivně zapojit všichni jejich členové, jelikož není prostor pro pasivní přihlížení. Menší skupina také žákům

⁶ NOVÁKOVÁ, Jiřina. Aktivizující metody výuky. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, s. 29–46.

⁷ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 228–242. ISBN 978-80-7367-503-5.

⁸ Tamtéž.

umožňuje rychlejší rozhodování, a proto i rychlejší plnění zadaných úkolů.⁹ V rámci plnění hlavních úkolů z navrhovaných hodin je vhodné stanovit skupiny od tří do pěti žáků. Skupina tak bude dostatečně velká pro splnění všech aktivit, ale nebude zde prostor pro případnou zahálku.

4.1.2 Složení skupiny

Výše již bylo uvedeno, jak je možné skupiny rozdělit. V rámci zadaných úkolů jde většinou o menší skupiny. Pro plnění navrhované hodiny *Hodina ve třídě* je nejlepší žáky nemíchat podle náhodného klíče nebo losem. Žáci se budou snažit nalézt určitá místa na historické mapě, je proto vyžadována znalost regionu. Doporučeným způsobem je žáky rozdělovat do skupin podle místa bydliště, aby společně byli jedinci z různých měst a obcí. Ostatní hodiny (*Frýdlant, Hejnice a Lázně Libverda*) nevyžadují speciální složení skupin a je proto možné využít jakékoli rozřazovací metody.

4.2 Práce s textem - I.N.S.E.R.T.

V rámci navrhovaných cvičení je použita i práce s textem. Nejvíce se jí věnuje *Hodina ve třídě*, pro niž je nosným tématem prozkoumávání vlivu rodů Gallasů a Clam-Gallasů v regionu. V navrhovaném cvičení je využívána metoda I.N.S.E.R.T. (Interactive Notation System for Effective Reading and Thinking). Tato metoda se snaží napomoci žákům při práci s odborným nebo neznámým a obtížnějším textem. Díky tomu si žáci mohou snadněji roztřídit informace, které z textu získávají. Metoda navíc napomáhá kritickému myšlení během práce se zjištěnými informacemi.¹⁰

I.N.S.E.R.T. pracuje s předem domluveným systémem značení v textu. Celý postup má dvě části. V první žáci individuálně či ve skupinách pročítají zadaný text. Ke zjištěným informacím si doplňují předem dohodnutá znaménka, symbolizující známé informace, nové informace, pojem, který chtějí poznat (vysvětlit) více, a myšlenky, se kterými nesouhlasí.¹¹

V druhé části se ve skupinkách nebo jako celý kolektiv mohou poradit ohledně pojmů, o kterých chtějí vědět více, nebo myšlenek, se kterými nesouhlasí. V tomto úseku je vhodné použít výkladových slovníků, internetu, odborné literatury, ale zároveň zde jako vysvětlující a pomáhající má vystupovat i pedagog.¹²

⁹ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, pozn. 7, s. 228–242.

¹⁰ NOVÁKOVÁ, Jiřina, pozn. 6, 2014, s. 54.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

4.3 Dramatizace a hraní rolí

Další z používaných metod v rámci navrhovaných hodin je dramatizace. Cílem cvičení *Frýdlant* je ztvárnění určitých rodinných příslušníků z hraběcích rodů Gallasů a Clam-Gallasů. Dramatizace je vhodným cvičením nejen v hodinách historie, ale i např. občanské výchovy nebo výchovy ke zdraví. Žáci se díky hraní rolí mohou dostat do situací, ve kterých by se za normálních okolností neocitli. Mohou se tak nejen učit rétorickým a dramatickým dovednostem, ale také sociálním návykům.¹³

Navrhovaná hodina *Frýdlant* se zaměřuje na historické postavy, které se ovšem vyskytly v moderní době. Žáci by pak měli mít volnost během vymýšlení svojí inscenace (mohou si rozdělit role samostatně, vymyslet si stručný scénář, stanovit, jaký problém se bude na jevišti odehrávat, koho daná postava potká atd.). Žáci mohou zvolit i naprosto fiktivní situace, do kterých svou postavu zasadí na základě informací, které o ní získali v předchozím cvičení.

V této dramatizaci nejde o historickou přesnost, ale o seznámení se s danou postavou a s jejím životem. Pedagog musí žáky na tento fakt předem upozornit, aby nedošlo na straně žáků ke špatnému výkladu situace. Je také vhodné upozornit žáky na neexistenci některých prostředků či jevů, které využijí během dramatizace (např. televizní studia, kamery atd.) v době života dané osobnosti. Sci-fi a fantasy prvkům by se žáci měli plně vyhnout, dramatizace by měla být udržována v reálném prostředí, i když v libovolném čase.

4.4 Diskuse

Diskuse je v rámci výuky jednou z nejdůležitějších metod, byť ji mnozí pedagogové opomíjejí. Diskusi je vhodné použít během řešení nějakého problému, při setkání s novými názory a informacemi. Napomáhá také žákům tvořit si vlastní názory nebo postoje. Tato metoda je součástí všech navrhovaných hodin. Není vhodné diskusi začínat, pokud se jedná o nesporná fakta. V rámci diskuse proto nechceme po žácích faktografii, ale spíše ukázkou jejich vlastního názoru či postoje nebo vymezení vůči názorům ostatních.

V úvodu diskuse je dobré popsat základní fakta, která by už žáci měli po samostatné práci znát. Díky tomu může ze žáků opadnout počáteční nervozita, jelikož budou mít na co při svém vlastním výstupu navázat.

¹³ PETTY, Geoffrey. Hraní rolí, drama a simulace. In: *Moderní vyučování*, pozn. 4, s. 254–257.

V navrhovaných hodinách se diskuse zaměřuje hlavně na regionální kontext. Vhodné je použití otázek: *Jaký přínos pro nás má znalost regionální historie? Má vůbec nějaký přínos pro náš život? Měly by se historické památky v regionu jako zámky, kostely či morové sloupy chránit před demolicí či poškozením, nebo ne? A proč? Bylo tomu v historii vždy, že se památky chránily, nebo je to jev 21. století?* atd.

Diskusní úkol v navrhovaných cvičeních nemá předem daný a jasný cíl. Jeho smyslem je v žácích povzbudit utváření vlastních názorů a postojů. Svůj vlastní názor by si měl vyučující či jiný pedagogický pracovník nechat pro sebe, nebo jej sdělit až v závěru. Je na pedagogovi, kolik času věnuje diskusím se žáky. Diskuse by neměla přesáhnout 30 minut, předejde se tak únavě, znučení, ale také opomenutí některých bodů diskuse. V závěru je proto doporučováno shrnout několik stěžejních bodů celé diskuse.¹⁴

Pokud chceme vést delší diskusi, je vhodné, aby bylo žákům umožněno dělat si body k tématům diskuse a zároveň dělat občasné přestávky, aby byl žákům dán prostor pro uspořádání vlastních myšlenek.

4.5 Výuka v památkách

Součástí navržených cvičení jsou i návštěvy památek, které se v regionu nacházejí. Buď se zadané úkoly odehrávají v terénu a přímo souvisejí s památkou, nebo jsou pamětihodnosti zprostředkovány žákům alespoň vizuálně pomocí fotografií. Do památkové edukace ovšem nespadají jen nemotné a hmotné památky (zámky, kostely, hrobky atd.), ale i krajina, v níž se nacházejí. Výuka v bezprostřední blízkosti památky v žácích vzbuzuje jiné pocity než výuka v rámci třídy, jedná se o tzv. zážitkovou výuku. Díky tomu, že se žáci nacházejí přímo u nějaké historické budovy, malby či jiného typu památky, si uvědomují dva rozdílné přístupy k bádání o objektech. Mohou prozkoumat stav objektu (např. materiál, poškození, nápisy atd.), ale zároveň uvažovat i o kontextu existence budovy či předmětu (např. proč byl/a vyroben/postavena, kdo ho/ji vyrobil/postavil atd.) nebo zvážit význam umístění v rámci areálu (komplexu budovy či budov).¹⁵

4.5.1 Edukace v sakrálních a profánních objektech

Nejvíce je na památky zaměřena navrhovaná hodina v *Hejnicích*. Zde jde hlavně o objektovou výuku, kdy objekt zkoumání necháváme na žácích. Ti se tak učí nejen pozorovat předměty ve

¹⁴ PETTY, Geoffrey. Diskuse. In: *Moderní vyučování*, pozn. 4, s. 219–227. ISBN 978-80-262-0367-4.

¹⁵ HAVLŮJOVÁ, Hana, CHARVÁTOVÁ, Kateřina, INDROVÁ, Martina. *Památky nás baví*. Praha: Národní památkový ústav, 2015, s. 59–67.

svém okolí a popisovat je, ale také provádět jejich analýzu, hodnocení a kritiku jako možných zdrojů poznání.

Navrhovaná hodina se zaměřuje na hejnický kostel Navštívení Panny Marie, není však zaměřena jen na religiozitu nebo katolickou víru, i když tyto faktory byly stěžejní pro jeho výstavbu. Sakrální objekty (kostely, fary, chrámy atd.) jsou často nejstaršími budovami v obcích a mají proto významný historický význam pro bádání, ale také pro výuku regionálních dějin.¹⁶ Svatostánek neodmyslitelně patřil k životu místních obyvatel (např. křty, svatby, pohřby, oslavy velkých svátků atp.), a tak díky němu mohou žáci poznat i některé významné historické osobnosti ze svého okolí (např. zakladatele, donátory atd.). Interiéry a exteriéry pak mohou být použity i pro výuku dějin umění nebo církevních dějin.

4.6 Hmotné památky a pracovní listy pro práci s památkami

Jedna z navrhovaných výukových jednotek, konkrétně zaměřená na *Hejnice*, využívá pro žákovskou aktivitu pracovní list. Je dobré, aby se žáci při pozorování památky, která je přímo spojena se zadanými cvičeními jako je tomu ve výukové jednotce *Hejnice*, nezaměřovali jen na stavbu či předměty v detailech, ale také na její fyzické rozměry, použitý materiál, jak zapadá do kontextu budovy či ostatních budov, kdo ji nechal postavit a proč atd. K tomu jim mohou dopomoci pracovní listy, které obsahují i návodné otázky.

V rámci pracovních listů se žáci mají zaměřit i na menší hmotné památky, které jsou součástí dané budovy. Mohou proto zkoumat dobové ikonografické prameny (malby, sochy, grafiky atd.) nebo předměty běžně se vyskytující i v jiných budovách či na veřejných prostranstvích (např. lavice, zábradlí, dveře atd.). Pracovní listy jim mají převážně pomoci při jejich vlastním popisu a analýze vybraného předmětu bádání uceleně a zasadit zjištěné informace do kontextu celého památkového objektu. Pracovní list by měl sloužit spíše jako opora pro samostatnou práci žáka či skupiny.

4.7 Závěrečná reflexe

Jednou z důležitých součástí výuky je i reflexe. Pro navrhované výukové jednotky jsou stanoveny různé metody (např. škálování, diskuse...). Závěrečnou reflexi můžeme zaměřit buď na úvahy ohledně získaných informací, nebo na sebehodnocení žáků, popřípadě hodnocení

¹⁶ ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Historie v edukačních programech o křesťanských kostelích. *Marginalia Historica*. 2019, roč. 10, č. 2, s. 214–220. ISSN 1804-5367.

zadaných úkolů, které v rámci aktivit plnili. Vhodné je nechávat hodnocení a sebehodnocení na žácích. Pokud však nechtějí odpovídat nebo nevědí, jak začít, je k dispozici několik možných otázek, které může pedagog nebo pedagogický pracovník použít, aby podpořil diskusi (viz kapitolu 4.4 *Diskuse*).¹⁷

V příloze této práce naleznete dotazník, který může být použit jako náhrada verbální zpětné vazby. Je vhodné jej využít, pokud jsou žáci již z aktivit unavení, nebo pokud není dostatek času na diskusi se všemi, kteří se aktivit účastnili. Dotazník může být vhodnou pomůckou pro zjištění všech parametrů hodnocení a zpětné vazby. Vhodné je kombinovat jak psanou, tak verbální zpětnou vazbou, kdy žáci něco ohodnotí ústně a něco v dotazníku.

4.7.1 Hodnocení informací

V rámci závěrečné reflexe nebo v rámci jiné diskusní části můžeme žáky vyzvat ke zhodnocení získaných informací a jejich přínosu pro ně samé. Příklady vhodných otázek jsou uvedeny v kapitole 4.4 *Diskuse*. Závěrečné hodnocení napomáhá žákům k roztřídění informací, které během hodiny získali. Pro pedagoga nebo jiného pedagogického pracovníka může tato část poskytnout zpětnou vazbu o tom, co si nejvíce zapamatovali a co je nejvíce zaujalo, což umožňuje pozměnit případné další aktivity tak, aby více vyhovovaly zamýšlenému výukovému cíli.

4.7.2 Sebehodnocení a hodnocení práce žáků

Důležitou součástí všech aktivit by mělo být i sebehodnocení práce žáků. Sebehodnocení napomáhá v případě nějakého pochybení promyslet si možný postup do budoucna a nabízí jim tak šanci analyzovat, co by příště mohli udělat lépe. Chyba by však neměla být chápána jako neúspěch, ale coby stimul a motivace pro příští aktivity a vlastní sebezdokonalování. Sebehodnocení zároveň umožňuje ocenit vlastní úspěchy, kterých žáci během plnění zadaných úkolů dosáhli. Skrze sebereflexi navíc dochází k rozvoji komunikačních schopností žáka.

Sebehodnotící otázky mohou znít: *Co se mi povedlo/nepovedlo? Co mohu udělat pro to, abych příště opravil/a to, co se mi nyní nepodařilo? Jsem schopný/á předat získané informace svým spolužákům, nebo někomu, kdo je nezná? Co mě v rámci aktivit bavilo/nebavilo a proč? Splnil/a jsem všechna zadání včas?*

¹⁷ ZORMANOVÁ, Lucie. Hodnocení. In *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014, s. 207–224. ISBN 978-80-247-4590-9.

Problematicnost sebehodnocení je v přístupu žáků. Někteří mohou být k vlastnímu výkonu nekritičtí. Jiní mohou vlastní výkon hodnotit až příliš negativně. Tento problém může být způsoben prostředím, ve kterém žák vyrůstá, nebo již získanou zkušeností (např. srovnáváním se s ostatními, negativním hodnocením od pedagoga).¹⁸ Učitel či pedagogický pracovník by tak měl u sebekritických žáků vyzvednout to, co se jim během práce povedlo. U nesebekritických žáků je vhodné upozornit i na určitá pochybení a pokusit se s nimi přijít na možné řešení.

4.7.3 Hodnocení aktivit

Důležitou složkou závěrečné reflexe jsou i informace o aktivitách, které žáci během cvičení plnili. Pedagog nebo pedagogický pracovník může na základě zpětné vazby od žáků pozměnit případné další aktivity. K jejich hodnocení lze použít opět několik různých metod.

V navržených hodinách je používána metoda škálování nebo metoda jednoho slova.¹⁹ Škálování je vhodnou metodou, jak začít pozdější diskusi. Na zemi je vyobrazena pomyslná škála. Na jedné straně je bod „*cvičení vzbudilo pozitivní pocity (nadšení, zábavu atd.)*“. Na opačné straně bod „*cvičení zanechalo negativní pocity (nudu, nezájem atd.)*“. Žáci se rozmístí mezi tyto dva body podle toho, jak jim to nejvíce vyhovuje. Poté s nimi diskutujeme o tom, proč mají z cvičení pozitivní nebo negativní dojem, a co by vylepšili. Vhodné je také zařadit otázky zabývající se tím, co jim aktivita dala i navzdory negativnímu postoji, který z ní možná mají.

Další možnou metodou je jedno slovo. Žáci se zamyslí nad tím, které slovo je napadá po splnění všech úkolů spojených s navrhovanou hodinou. Mohou vyjádřit nějaký svůj pocit nebo něco, co je ve spojení s celou výukovou jednotkou napadá. Tato evaluace umožňuje zjistit alespoň převažující nálady žáků po dokončení cvičení. Navíc je tato metoda i časově úsporná. Nevýhodou je, že neumožňuje další rozvedení zpětné vazby, např. proč se žáci cítí tak, jak popisují. Pro zjištění dalších informací je vhodná diskuse nebo dotazník.

¹⁸ ZORMANOVÁ, Lucie. Sebehodnocení žáků. In *Obecná didaktika: pro studium a praxi*, pozn. 17, s. 217–219.

¹⁹ Obě metody a jejich popis vychází ze zkušenosti autorky práce, která s nimi byla seznámena při své školní docházce. Metody mohou nést i jiný odborný název.

5 Kurikulární dokumenty využité pro sestavení modelových jednotek

Pro sestavování výukových jednotek bylo využito nejen odborné literatury, ale i kurikulárních dokumentů poskytovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) nebo samotnými vzdělávacími institucemi v regionu. Celkem se v oblasti Frýdlantska nachází pět škol zaměřených na základní vzdělávání žáků (ZŠ Frýdlant, gymnázium Frýdlant, ZŠ Hejnice, ZŠ Nové Město pod Smrkem a ZŠ Raspenava). Pro stanovení cílové skupiny žáků se vycházelo ze školních vzdělávacích programů zmíněných základních škol. Pro samotnou tvorbu aktivit se vycházelo z rámcového vzdělávacího programu MŠMT a kurikulárních dokumentů pro vzdělávací politiku České republiky pro rok 2030+.

5.1 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) slouží jako podkladový materiál pro tvorbu školních vzdělávacích programů. RVP stanovuje minimální předpoklady, kterých by měl žák dosáhnout po ukončení základní školní docházky. Pro tvorbu materiálů byl využit RVP pro základní vzdělávání. RVP se zaměřuje převážně na průřezová témata a klíčové kompetence.

5.1.1 Výuka dějepisu v rámci vzdělávacích oblastí a průřezových témat

Předmět dějepis je v RVP pro základní vzdělávání zařazován do vzdělávací oblasti *člověk a společnost*, kam je zařazen i předmět občanská výchova. Tato oblast se zaměřuje na rozvoj schopností, dovedností a postojů nutných pro fungování jedince v demokratické občanské společnosti.²⁰ Dějepis podporuje rozvoj v této oblasti informováním žáků o tom, co vedlo k nynější situaci ve světě a společnosti. Historie umožňuje žákům ponaučit se z událostí v minulosti, učí je kritickému uvažování a formuje jejich hodnoty a postoje. Světová historie by se pak měla opírat o regionální historické jevy a problémy.

Dějepis se jako hlavní objevuje v průřezovém tématu *výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*. Zde se žákům ukazuje kontext historického vývoje států a začlenění České republiky do celosvětového prostoru.²¹ Navrhované výukové jednotky se také opírají

²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 56–62. [vid. 10. 4. 2021]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

²¹ Tamtéž.

o toto průřezové téma na úrovni regionálních dějin, kde se snaží žákům představit významné osobnosti regionu a ukázat jim jejich přínos pro vlast.

5.1.2 Navrhované výukové jednotky v rámci klíčových kompetencí

Klíčové kompetence jsou souhrnem dovedností, znalostí, postojů, schopností a hodnot, které by měl jedinec v procesu vzdělávání získat a jež společnost považuje za důležité pro jeho osobní rozvoj a budoucí uplatnění ve společnosti. Základní klíčové kompetence, které žák získá v rámci základní školní docházky, mu pak slouží jako základ pro další učení se a vzdělávání se. V rámci RVP pro základní vzdělávání se klíčové kompetence nacházejí na pomyslném vrcholu vzdělávání a jsou proto jeho hlavním cílem. RVP pro základní vzdělávání stanovuje šest základních klíčových kompetencí. Kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanská a pracovní. V roce 2021 byla do RVP doplněna kompetence digitální.²²

V navrhovaných výukových jednotkách se v jisté míře objevují skoro všechny klíčové kompetence. Převážně se všechny zaměřují na kompetenci k učení, kde žáci třídí informace a na základě svých zjištění propojují vše do větších celků vědomostí a celkového kontextu se světem kolem nich, a kompetence komunikativní. Každá navrhovaná jednotka obsahuje diskusi nebo prezentaci výsledků, ve které žáci ukazují, zda umějí naslouchat druhým a formulovat své vlastní myšlenky srozumitelně a v logickém sledu.

5.2 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) přímo vychází z RVP a sestavuje jej sama škola, která zařazuje výukové bloky do daných tříd nebo modulů. ŠVP tím umožňuje školským pracovníkům upravit výukový program podle svých vlastních záměrů a odlišit se tak od škol ostatních.

Podle ŠVP základních škol a víceletého gymnázia byla stanovena za cílovou skupinu 7. až 8. třída. V ŠVP ZŠ Hejnice a ŠVP ZŠ Raspenava se období 17. století vyučuje již v 7. třídě. ŠVP víceletého gymnázia Frýdlant a ŠVP ZŠ Nové Město pod Smrkem stanovuje výuku období po 30leté válce na závěr sekundy (7. třída) a barokní kulturu na začátek tercie (8. třída). Období

²² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2021, s. 10–13. [vid. 10. 4. 2021]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

18. a 19. století je pak primárně vyučováno na všech školách v 8 třídě. V ŠVP pro MŠ, ZŠ a ZUŠ Frýdlant je doba baroka a událostí po třicetileté válce zasazena na začátek 8. třídy.²³

5.3 Vzdělávací politika České republiky do roku 2030+

Tento kurikulární dokument stanovuje výhledové cíle vzdělávací politiky. Hlavními cíli je snížení rozdílů mezi školami v rámci dosahovaných výsledků žáků v nadnárodních testováních a zaměření vzdělávání na klíčové kompetence, které žáci využijí v osobním, profesním nebo občanském životě.

Při tvorbě výukových jednotek bylo využito převážně strategické linie 1 (SL1), která se zaměřuje na proměnu obsahu vzdělávání. Navrhované jednotky se proto zaměřují spíše na zjišťování kompetencí žáků při práci s materiály než na jejich faktografické znalosti. Cílem navrhované edukace je také, v souladu s vzdělávací politikou ČR do roku 2030+, snaha podpořit zájem žáků o celoživotní vzdělávání, konkrétně v oblasti regionálních dějin.²⁴

²³ Dostupnost ŠVP ZŠ na Frýdlantsku viz Bibliografie – Dokumenty.

²⁴ *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* [online]. Praha: MŠMT, 2020, s. 25–42. [vid. 20. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

6 Výklady pro vyučujícího

Má-li být výuka regionálních dějin realizovatelná, je nutné, aby se pedagog nejprve seznámil s historií daného regionu. V následujících kapitolách se nachází stručný výňatek z historie míst, která jsou propojena s navrhovanými výukovými jednotkami. Pedagog by se měl nejprve seznámit s teoretickým úvodem, který je zároveň nutný pro realizaci navrhované jednotky „hodina ve třídě“. Výklady se doplňují, ale není nutné nastudovat si všechny pro realizaci jedné vybrané modelové hodiny. Pokud by pedagog potřeboval dohledat podrobnější informace, nebo si chtěl v určité oblasti rozšířit znalosti, jsou všechny použité zdroje uvedeny v bibliografii na konci této práce.

6.1 Výklad pro teoretický úvod („Hodina ve třídě“)

Hrabata z rodu Gallasů spravovala frýdlantské panství od 17. století, kdy jej získal Matyáš hrabě Gallas. Jejich následovníkem se v 18. století stal rod Clamů, respektive Clam-Gallasů. Hrabata z Clam-Gallasu vlastnila frýdlantské panství až do roku 1945, kdy jejich majetek v Československu získal do správy stát konfiskací.

Rody Gallasů a Clam-Gallasů byly šlechtické, a proto jejich členové svou prestiž a společenské postavení ukazovali mimo jiné prostřednictvím své rezidenční sítě. Tu tvořilo několik panství, v nichž hrabata vlastnila hrady, zámky, paláce a nespočet jiných (správních) objektů. Některá sídla využíval přímo šlechtický rod pro své potřeby, jiná propůjčoval úředníkům v rámci správy svých panství, později je poskytoval i státním institucím. Severočeské dominium (soubor vlastněných nemovitostí), zahrnovalo panství Frýdlant, Liberec, Grabštejn a Lemberg. Hlavní sídlo rodu se v průběhu staletí měnilo. Posledním rodovým sídlem se stal hrad a zámek Frýdlant, kde žil i Franz Clam-Gallas, poslední mužský potomek rodu, se svou rodinou.

Původní sídla rodu Gallasů tvořily spíše hrady upravené již v renesanci na zámky, jež hrabata přestavovala ještě v období baroka. Pozorovat tento stavební vývoj je možné na všech výše zmíněných panstvích v rámci sídelních hradů a zámků.

6.1.1 Stručný přehled sídel rodů hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu

Grabštejn

Hrad Grabštejn získali do držení Gallasové počátkem 18. století koupí. Samotný hrad byl přestavován a upravován nejen z důvodu prestižních, ale i později proto, že počátkem 19. století

vyhořel. Vnitřní vybavení sídla prozrazuje, že zámek v 18. století hraběcí rod Gallasů, později Clam-Gallasů, nevyužíval k dlouhodobému pobytu. Prostory obýval převážně personál, který panství spravoval. Na Grabštejn bylo v druhé polovině 18. století dovezeno několik desítek uměleckých děl z Frýdlantu a Liberce, aby zde přečkala v úschově, když byla panství Frýdlant a Liberec ohrožena vojsky pruské armády během sedmileté války. Obě zmíněná panství ležela na důležitých komunikačních trasách, kdežto Grabštejn se nacházel v méně vojensky ohrožené oblasti.²⁵

Lemberk

Hrad Lemberk získal do držení rod hrabat z Gallasů též koupí v 18. století po nabytí Grabštejna. Stejně jako na jiných sídlech i zde se započala barokní přestavba. Mimo jiné byla postavena kamenná vstupní brána s rodovým erbem. Během sedmileté války se z hradu stal polní lazaret, což vedlo k zanedbání a následnému poničení exteriérů i interiérů hradu. Ze zmíněných důvodů byl hrad téměř neobyvatelný. Nový rod Clam-Gallasů započal rekonstrukci Lemberka v klasicistním stylu. Hrad a přilehlé zahrady byly zestátněny roku 1945, stejně jako všechny ostatní nemovitosti rodu Clam-Gallasů.²⁶

Liberec

Liberecký zámek prošel během vlastnictví hraběcího rodu Clam-Gallasů stejně jako Lemberk a Grabštejn několika rekonstrukcemi. Zajímavé je, že v rámci renesančního interiéru byly zachovány detaily připomínající bývalé majitele, Rederny, zvláště v kapli. Tento rod nechal zámek zbudovat v 16. století, neboť panské sídlo v Liberci dosud nestálo.²⁷ Členové hraběcího rodu Clam-Gallasů se ovšem neomezovali jen na rekonstrukce zámku, ale podporovali i stavbu budov v rozvíjejícím se městě Liberci (např. založením tzv. Kristiánova města).

6.1.2 Frýdlantské panství

Frýdlantské panství a jeho rozlohu přibližně zachycuje Globicova mapa z roku 1660. Zobrazuje nejen zámek Frýdlant, ale i pro rod Gallasů a Clam-Gallasů významná města (Frýdlant a Nové

²⁵ KRUMMHOLZ, Martin. Sídla. In: ČERNÁ, Renata, KRUMMHOLZ, Martin, KUREŠOVÁ, Jana. *Proměny zámeckého areálu Lemberk*. Na Sychrově: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově, 2016, s. 44–48. ISBN 978-80-905871-9-9.

²⁶ ČERNÁ, Renata. Státní zámek Lemberk – Historie objektu. In: ČERNÁ, Renata, KRUMMHOLZ, Martin, KUREŠOVÁ, Jana. *Proměny zámeckého areálu Lemberk*, pozn. 25, s. 59–76.

²⁷ SVOBODA, Milan. Rezidence pánů z Redernu na přelomu 16. a 17. století. In: BŮŽEK, Václav, KRÁL, Pavel ed. *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999, s. 201–222. Opera historica: editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 7. ISBN 80-7040-331-4.

Město pod Smrkem) a vesnice, jako například Hejnice, Lázně Libverdu, Černousy, Bulovku atd. Města a obce jsou na mapě označena číslovkou, ke které se pojí příslušný název obce v legendě nalézající se nalevo. V rámci mapy jsou také znatelné řeky a kopce. Mapa byla později upravována a v 19. a ve 20. století restaurována. Globicova mapa je uměleckým zpracováním reality, proto například její orientace není kartograficky správná (např. mapa je otočena o 180° jihoseverně a současně zrcadlově).

Frýdlant

Město Frýdlant bylo pro rody Gallasů a Clam-Gallasů centrem celého panství. Ve městě se nachází hrad a zámek Frýdlant, který se stal dlouhodobým sídlem několika generací rodu Clam-Gallasů. Někteří členové rodu proto nechávali své sídlo renovovat a předělávat podle svých představ a dobové módy. Během správy obou hraběcích rodů se Frýdlantu nevyhnulo několik pohrom. První byla švédská vojska, která se usídlila na frýdlantském hradu již za třicetileté války, když panství vlastnil Matyáš z Gallasu. Následovaly nevolnické bouře v 17. století, které ovšem nezpůsobily žádné škody na hradě či zámku. Zámek byl ohrožen v druhé polovině 17. století požárem. Velký požár v 18. století zasáhl i samotné město a shořela při něm 1/5 všech domů ve městě.²⁸

Hejnice

Hejnice se staly mariánským poutním místem nejméně tři staletí předtím, než připadly do správy rodu Gallasů. Nejvíce pro Hejnice vykonal hrabě František Ferdinand z Gallasu, který společně se svou chotí pozval do vsi řád františkánů, pro který nechal zbudovat klášter. V 18. století pak došlo k přestavbě původně gotického kostela do jeho dnešní barokní podoby a ke zbudování rodové hrobky. Ta se nachází přímo pod kostelem a je rozdělena na část gallasovskou a clam-gallasovskou. Obec ovšem nebyla ceněna jen jako známé poutní místo s církevním významem. Již v 17. století se v Hejnicích začala rozvíjet textilní produkce v podobě domácí výroby. Dále byla v Hejnicích papírna, pila na zpracování dřeva a další výrobně zaměřené provozy.²⁹

²⁸ ANDĚL, Rudolf. Doba barokní. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002, s. 55–73. ISBN 80-86424-18-9.

²⁹ Hejnice. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 193–196. ISBN 80-86424-18-9.

Lázně Libverda

O rozvoj lázeňství se v Jizerských horách zasadili hrabě Kristián Filip Clam-Gallas a jeho syn hrabě Kristián Kryštof Clam-Gallas. První ze jmenovaných viděl v pramenech vytékajících v obci Libverda potenciál. Nechal je proto odborně posoudit a na sklonku 18. století dal vystavět lázeňské a ubytovací objekty. Tím začal vznikat lázeňský komplex. Jeho syn v práci pokračoval, a dokonce pro obec získal statut lázní. V 19. století nechali Clam-Gallasové v obci vybudovat klasicistní zámek a další objekty. Lázeňská kolonáda i přilehlý park byly během následujících let využívány veřejností z bohatších vrstev obyvatelstva. Na přelomu 19. a 20. století se voda z lázeňských pramenů začala stáčet do lahví a prodávat do Prahy, což přineslo do města novou vlnu financí.³⁰

Nové Město pod Smrkem

Město založil roku 1584 rod Redernů, který byl majitelem panství před Albrechtem z Valdštejna. Melchior z Redernu zde začal s významnou těžbou nerostných surovin, převážně cínu. V průběhu třicetileté války ovšem těžba upadala, protože zásoby kovů se vyčerpaly. Obyvatelé Nového Města pod Smrkem byli jedněmi z mála, kteří se neúčastnili nepokojů v 80. letech 17. století, neboť na jejich cíli neměli jakožto měšťané žádný zájem (nemuseli robotovat na panském). Zároveň v téže době došlo pod správou hraběte Jana Václava Gallase k obnovení těžby cínu. Hospodářsky město rostlo, což dosvědčuje i stavba nové školní budovy v 18. století. Důvodem pro zbudování byla nedostatečná kapacita stávající školy. Za posledního představitele rodu, hraběte Franze Clam-Gallase, došlo ve městě i k rozvoji textilního průmyslu. Hlavní zásluhu na jeho rozmachu měla rodina Klingerů, která začala v Novém Městě pod Smrkem podnikat v první polovině 19. století.³¹

Černousy

Obec odkoupili ve 30. letech 17. století Gallasové jen s 39 obyvateli, kteří zde pracovali v poplužním dvoře. Koncem 18. století zde nechal hrabě Filip Josef Gallas postavit zámeček v barokním slohu. Původně měl sloužit jako letní sídlo rodu, ale po přestavbě začátkem 19. století se z něj stalo správní centrum všech clam-gallasovských velkostatků. První hrabě z rodu Clam-Gallasů, Kristián Filip, zde nechal postavit klasicistní kapli sv. Jana Nepomuckého. Hrabě Kristián Kryštof Clam-Gallas pak započal přestavbu barokního záměčku,

³⁰ Lázně Libverda. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 196–197.

³¹ Nové Město pod Smrkem. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 188–192.

kteřá vřak za jeho řivota nebyla dokončena. Z ekonomického hlediska bylo pro obec dŕležitŕ vybudovŕnŕ řeleznice, kteřá umořnila rozvŕjenŕ dřevozpracujŕcŕho řřmyslu. V 19. stoletŕ Clam-Gallasovŕ takŕ vŕenovali v popluřnŕm dvoře obyvatelŕm jednu budovu, kteřá se stala řkolou a zŕroveň domovem mŕstnŕho učitŕle.³²

6.2 Vŕklad pro modelovou hodinu Frŕdlant

6.2.1 Historie

Prvnŕmi dolořenŕmi majiteli frŕdlantského hradu jsou pŕnŕ z Biberřtejna. Tento saskŕ rod se stal vlastnŕkem celŕho panstvŕ na dlouhŕch 300 let. V řrŕbŕhu jeho panovŕnŕ dořlo k nŕkolika pŕestavbŕm hradu. V dobŕ husitskŕch vŕlek (15. stoletŕ) byly opraveny a vylepřeny hradby.³³

Roku 1558 bylo panstvŕ prodŕno protestanskŕmu rodu Redernŕ. Tento slezskŕ rod se pustil do renesančnŕ dostavby hradu a novostavby zŕmku. Pamŕtku na tento vŕznamnŕ rod nalezneme i v kostele Nalezenŕ sv. Křŕže, kde dodnes stojŕ mramorovŕ nŕhrobek poslednŕch Redernŕ. Po bitvŕ na Bŕlŕ hoře u Prahy konfiskovanŕ panstvŕ pŕipadlo koupŕ Albrechtu z Valdřtejna. Tento vlastnŕk navřtŕvil hrad a zŕmek pouze čtyřikrŕt a neprovedl zde vŕraznŕ zmŕny.³⁴

Po smrti Albrechta z Valdřtejna pŕevzal panstvŕ hrabŕ Matyŕř z Gallasu. Členovŕ jeho rodu a jeho nŕsledovnŕci mŕli panstvŕ v drřbŕ až do 20. stoletŕ. Sprŕva panstvŕ Matyŕřem z Gallasu byla pŕeruřovŕna řvŕdskŕmi a cŕsařskŕmi vojsky, kteřá hrad nŕkolikrŕt obsadila.³⁵ Nŕslednŕky Matyŕře byli jeho dva synovŕ – Frantiřek Ferdinand a Antonŕn Pankrŕc. Starřŕ z bratrŕ, Frantiřek, odkoupil Antonŕnŕv podŕl a stal se tak jedinŕm majitelem Frŕdlantska a Liberecka. Společnŕ se svou choťŕ pak pozval do Hejnic frantiřkŕny a celkovŕ podporoval sakrŕlnŕ stavby a instituce (viz kapitolu 6.3). Dalřŕm majitelem se stal syn Frantiřka Ferdinanda, Jan Vŕclav.³⁶

Cŕsařskŕ diplomat Jan Vŕclav se spŕiře nŕž na Frŕdlantsku zdrřoval v zahraničŕ (např. v Anglii, Neapoli), kde mŕl pracovnŕ povinnosti. Ve stejnŕ dobŕ se takŕ odehrŕvala vŕlka o řpanŕlskŕ dŕdictvŕ (1700 až 1713). Jeho syn Filip Josef se kvŕli ŕřednŕm funkcŕm tŕř pŕliř nezdrřoval v severnŕch Čechŕch. Manřelstvŕ Filipa Josefa s Mariŕ Annou z Colonna-Felsu

³² Černousy. In: ANDŕL, Rudolf, KARPAř, Roman a kol. *Frŕdlantsko. Minulost a současnost kraje na ŕpatŕ Jizerskŕch hor*, pozn. 28, s. 211–212. ISBN 80-86424-18-9.

³³ SCHEYBAL, Josef V. *Stŕtnŕ hrad a zŕmek Frŕdlant*. b. m. vyd.: Sprŕva stŕtnŕho zŕmku Frŕdlant v Čechŕch, 1983, s. 1–2.

³⁴ SCHEYBAL, Josef V. *Stŕtnŕ hrad a zŕmek Frŕdlant*, pozn. 33, s. 3–6.

³⁵ SCHEYBAL, Josef V. *Stŕtnŕ hrad a zŕmek Frŕdlant*, pozn. 33, s. 9.

³⁶ TREGL, Vladimŕr, WEISS, Petr. *Gallasovŕ a Clam-Gallasovŕ v severnŕch Čechŕch*. Nymburk: Pro Nŕrodnŕ pamŕtkovŕ ŕstav – ŕzemnŕ odbornŕ pracoviřtŕ v Liberci vydal Ivan Ulrych - nakl. Vega-L, 2011, s. 1–6. ISBN 978-80-87275-50-4.

ovšem nepřineslo mužského dědice. Proto se poslední Gallas rozhodl, že majetek zdědí jeho synovec Kristián Filip z Clamu. Jedinou podmínkou bylo spojení obou rodových jmen, a tím i vznik nového rodu. A tak v druhé polovině 18. století vznikl rod Clam-Gallasů s novým rodovým erbem spojujícím polovinu z obou předchozích rodových znaků.³⁷

Kristián Filip z Clam-Gallasu se více než jeho předchůdci zajímal o svá panství, mezi nimiž bylo i Frýdlantsko. Podporoval podnikání a urbanizaci. Nechával zvelebovat lázně Libverda, ze kterých se snažil vybudovat prosperující místo (viz kapitolu 6.4). Ladem nenechával ani hrad Frýdlant, který vylepšil novým schodištěm a systémem pro zpevnění teras. Bohužel s rekonstrukcí přišlo i odstranění některých architektonických pozůstatků renesančních přestaveb. Vnitřní hradní prostory nebyly za Kristiána Filipa ani jeho syna Kristiána Kryštofa trvale obydleny. Zámek obývali převážně úředníci a pomocný personál.³⁸

Následníkem Kristiána Kryštofa se stal v 19. století jeho syn Eduard Clam-Gallas, který zahájil další přestavbu hradu a zámku Frýdlant v roce 1867. Jedná se o poslední velkou úpravu exteriérů a interiérů v celém komplexu. Již od roku 1801 probíhaly na hradě Frýdlant prohlídky pro přátele a vybranou veřejnost. Clam-Gallasové zpřístupnili své rozsáhlé sbírky a tím se jejich sídlo stalo prvním muzeem ve střední Evropě. Zásahu na otevření muzea měla matka Eduarda Clam-Gallase, Josefína Terezie Clary-Aldringenová. Po smrti Eduarda se panství ujal r. 1891 jeho syn Franz Clam-Gallas.³⁹

Velkým přínosem Franze Clam-Gallase byla reorganizace a zpřístupnění zámeckého archivu pro badatelskou činnost. Společně se svou manželkou a sedmi dcerami pobýval i na zámku Frýdlant. Ten nakonec zdědila jeho dcera Clotilda Clam-Gallasová. V roce 1945 byl její majetek v Československu zkonfiskován. Tím skončila historie Gallasů a Clam-Gallasů v Čechách.⁴⁰

6.2.2 Stručný přehled některých významných členů rodů

Pro výukové jednotky byla vybrána pětice představitelů obou rodů. Způsob, jakým ovlivnili region, se v řadě aspektů liší (např. lázeňství, architektura, hospodářství, sociální vliv atp.). Na správu panství měly u prvního a posledního člena rodu navíc podstatný vliv i celostátní či

³⁷ TREGL, Vladimír, WEISS, Petr, pozn. 36, s. 6–9.

³⁸ SCHEYBAL, Josef V. *Státní hrad a zámek Frýdlant* pozn. 33, s. 10–12.

³⁹ ANDĚL, Rudolf, PAVLÍKOVÁ, Jana, SVOBODA, Milan. Hrad a zámek Frýdlant. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 74–79.

⁴⁰ SVOBODA, Milan. *Franz hrabě Clam-Gallas. Obrysy portréty. Franz Graf Clam-Gallas: Konturen eines Porträts*. Hejnice: Frýdlantsko, 2019. ISBN 978-80-85874-91-4.

celoevropské dějiny. Tito představitelé tak žákům mohou umožnit pochopení širšího historického kontextu na konkrétních příkladech (např. dopady 30leté války v regionu).

Matyáš hrabě Gallas (1584–1647)

Matyáš hrabě Gallas di Campo se narodil v Tridentu. Patřil mezi významné vojevůdce. V letech 1616 až 1617 se účastnil bojů proti Savojsku za katolickou Ligu a později vstoupil do služby císařského vojska. Také se zapojil do bojů v severní Itálii, kde se osvědčil jako generál strážmistr. V rámci císařského vojska bojoval po boku Albrechta z Valdštejna. Po Valdštejnově sesazení a po jeho zavraždění v Chebu byl Matyáš Gallas jmenován generalissimovým nástupcem a převzal do vlastnictví Valdštejnova panství (např. Liberec, Frýdlant). Také získal novou funkci jako vrchní velitel císařské armády, kterou si udržel až do své smrti. Pocty veletí císařské armádě se mu dostalo ještě dvakrát, ale vždy jen na krátkou dobu. Za svou vojenskou kariéru se mimo jiné účastnil tažení do Francie a bojů se Švédy.⁴¹

Na území Čech patřil Matyáš Gallas ke šlechtě přicházející z ciziny, která nahradila původní zemsky české šlechtické rody. V nově nabytém frýdlantském panství na severu Čech se Matyáš Gallas nezdržoval. Poprvé navštívil své frýdlantské državy až téměř deset let po jejich získání v roce 1643. Během Matyášovy správy se přes celé panství několikrát přehnala císařská a švédská armáda, která dokonce několikrát obsadila hrad a zámek Frýdlant. Matyáš hrabě Gallas zemřel 25. dubna 1647. Teprve dva roky po jeho smrti opustila švédská vojska frýdlantské panství natrvalo, načež přešlo definitivně pod správu rodu Gallasů.⁴²

Kristián Filip Clam-Gallas (1748–1805)

Hrabě Kristián Filip Clam-Gallas byl následníkem svého strýce Filipa Josefa Gallase, který neměl vlastního dědice. Aby Kristián Filip mohl získat gallasovská panství, musel ke svému původnímu rodovému jménu Clam přijmout i jméno Gallas a spojit oba rodové erby. Tím vznikl nový rod Clam-Gallasů, který si udržel frýdlantská panství až do konce druhé světové války. Kristián Filip byl v době nabytí velkého dědictví ještě nezletilý, a proto se fakticky ujal svých statků až v roce 1770. Začátek jeho správy nad panstvím ovšem nebyl klidný. V roce 1775 došlo na severu a severovýchodě Čech k nevolnické bouři, kterou způsobila zvěst o vydání tzv. zlatého patentu. Ten měl údajně osvobodit lid od robot. V rámci Frýdlantu a okolí se obyvatelstvo zčásti připojilo k bouřím v březnu, kdy houf lidí vyrazil k Liberci. Nakonec se

⁴¹ REBITSCH, Robert. *Matyáš Gallas: (1588-1647). Císařský generál a Valdštejnův "dědic"*. Praha: Grada, 2013, s. 34–76. ISBN 978-80-247-4778-1.

⁴² ANDĚL, Rudolf. Epocha Gallasů (1634–1757). In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 55–57.

však otočil a navrátil se zpět. Další vlna nepokojů se dotkla frýdlantského panství v červenci, kdy kolem dvou tisíc poddaných vytáhlo na frýdlantský hrad a zámek. Dožadovali se přečtení „zlatého patentu“ a snížení robotních povinností. Nakonec odešli s potvrzením, že správce panství nikdy takovýto patent neviděl a do kanceláře mu nebyl doručen, ale že se o požadavcích poddaných bude jednat. Nakonec byly tyto bouře potlačeny a představitelé povstání zatčeni. K ukončení povstání hlavně přispěl robotní patent ze srpna 1775, který uklidnil situaci v celé zemi.⁴³

Nepokoje ovšem Kristiána Filipa neomezovaly ve zvelebování frýdlantského panství. V obci Lázně Libverda nechal postavit lázeňské budovy a prověřit kvalitu místních pramenů. Spolu se svým synem rozšiřoval zámecké sbírky zbraní, knih, obrazů apod. Tato kolekce byla v roce 1801 zpřístupněna vybrané veřejnosti. V roce 1805 zemřel a panství zdědil jeho syn Kristián Kryštof.⁴⁴

Eduard Clam-Gallas (1805–1891)

Eduard hrabě Clam-Gallas byl synem Kristiána Kryštofa a vnukem Kristiána Filipa. Jakožto generál-major ve službách rakouské armády trávil více času na bojištích v Evropě než na vlastním panství. Za svou službu v armádě získal několik vyznamenání. Jeho vojenská kariéra ovšem skončila po několika porážkách v prusko-rakouské válce (1866). Eduardova pozornost se proto mohla plně soustředit na správu svého panství.⁴⁵

Hrabě se pustil nejprve do novostavby tzv. dolního zámku. Nechal strhnout dvojici stájí, které dal jeho děd Kristián Filip postavit před barbakán (*opevňující prvek brány*). Přestavba se odehrávala v novorenesančním stylu (např. renesanční štíty a vikýře, nová sgrafitová rustika atd.). Eduard hrabě Clam-Gallas nezůstal jenom u úprav exteriérů hradu a zámku Frýdlant. Společně se svou manželkou Clotildou z Dietrichsteina vybavil vnitřní prostory novým nábytkem. Rod Clam-Gallasů na zámku pobýval až do odjezdu jeho poslední majitelky, vnučky Eduarda Clam-Gallase a dcery Franze Clam-Gallase, Clotildy v roce 1944.⁴⁶

⁴³ ANDĚL, Rudolf. Epocha Clam-Gallasů (1759–1848). In: ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 67–69. ISBN 80-86424-18-9.

⁴⁴ KOVAŘÍKOVÁ, Lenka, RYBÁŘ, Václav. Život Kristiána Kryštofa Clam-Gallase. In: SVOBODA, Milan a kol. *Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas: stručná biografie: edice životopisného nástínu od Johanna Rittera z Rittersberku z roku 1838 s komentáři*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012, s. 87–105. ISBN 978-80-7372-929-5.

⁴⁵ SCHEYBAL, Josef V. *Státní hrad a zámek Frýdlant*, pozn. 33, s. 15–17.

⁴⁶ Tamtéž.

Clotilda z Dietrichsteinu provdaná Clam-Gallasová (1828–1899)

Clotilda hraběnka Clam-Gallasová, manželka Eduarda hraběte Clam-Gallase, se narodila do významného rakouského knížecího rodu Dietrichsteinů. Se svým manželem měla čtyři děti: dcery Eduardinu, Josefínu a Clotildu a jediného syna Franze. Eduardina, Clotilda i Franz se dožili dospělého věku, Josefina zesnula v den svého narození a byla uložena do rodové hrobky v Hejnicích.⁴⁷

Clotilda hraběnka Clam-Gallasová se starala o své děti a plnila povinnosti hraběnky, ale zároveň se věnovala i činnosti prospěšné pro chudé a potřebné. Své děti vedla k pomoci všem, kteří ji potřebují. V polovině 19. století odkoupila od rodu Silva-Tarouca-Unwerth panství Pohled, kde podporovala různé spolky a dotovala sakrální stavby (např. poskytla peníze na opravy varhan či na údržbu církevních budov).⁴⁸

Nevěnovala se však jen svému novému panství, jelikož společně s manželem pokračovala v rekonstrukcích hradu a zámku Frýdlant a v rozšiřování muzejních sbírek.

Franz Clam-Gallas (1854–1930)

Jediný mužský potomek Eduarda Clam-Gallase a jeho manželky Clotilde byl zároveň posledním mužským dědicem rodu. Přestože měl hrabě Franz Clam-Gallas sedm dětí, a to pouze dívky. Jejich otec u nich pokračoval ve výchově, kterou sám získal od svých rodičů. Dívky proto pomáhaly sirotkům nebo jako dospělé během první světové války Červenému kříži.⁴⁹

Hrabě frýdlantské panství fakticky převzal ve svých 37 letech. O hospodaření svého otce se ovšem zajímal i dříve, a tak měl dobré vztahy s pomocným personálem na panství a znal všechny problémy a nedostatky, kterými kraj trpěl. Franz Clam-Gallas nehospodařil jen s přírodními zdroji jako jsou lesy či říční toky, ale vlastnil také výrobní provozy: cihelny, pily, pivovary atd. Díky hospodářskému využití panství hrabě nabízel pracovní místa pro část obyvatel Frýdlantska.⁵⁰

Po vzniku Československé republiky přišel Franz Clam-Gallas o titul hraběte a zároveň o velkou část svých pozemků. Navíc byl z hospodářských důvodů nucen odprodat zámek v Liberci státu a umožnit využívat část paláce Clam-Gallasů v Praze pro potřeby ministerstva

⁴⁷ SVOBODA, Milan. *Franz hrabě Clam-Gallas*, pozn. 40, s. 13–21.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ SVOBODA, Milan. Děti, jejich rodiny a osudy. In: *Franz hrabě Clam-Gallas*, pozn. 40, s. 80–95.

⁵⁰ Tamtéž.

financí. Samotný palác Clam-Gallasům patřil až do roku 1945. Na konci druhé světové války přišla o frýdlantský hrad a zámek jako rodové sídlo Clam-Gallasů poslední majitelka bývalého frýdlantského panství pojmenovaná po své babičce Clotilda Clam-Gallasová.⁵¹

V roce 1930 zemřel poslední mužský majitel hradu a zámku Frýdlant, Franz Clam-Gallas. Pohřeb proběhl 23. ledna 1930. Průvod nejprve prošel Frýdlangem a pak byla rakev přesunuta vozem do hejnického kostela, kde byla uložena do rodové hrobky. Pohřbu se zúčastnili nejen příbuzní a přátelé Franze Clam-Gallase, ale také řada členů spolků nebo obyvatel panství.⁵² Z pohřbu se zachoval fotografický materiál, který je možné použít i během výuky buď jako ilustrační materiál, nebo pro ukázkou přetrvávajícího vlivu, který rod na region měl začátkem 20. století.

6.3 Výklad pro modelovou hodinu Hejnice

Obec leží na úpatí Jizerských hor. První zmínky o obci pocházejí z roku 1381.⁵³ Již od založení se jednalo o výrobně zaměřenou oblast. Především se zde zpracovávalo dřevo, které sloužilo pro výrobu hraček či nástrojů, a textil.⁵⁴

Význam Hejnic spočíval převážně v sakrální sféře. Obec byla významným centrem mariánského kultu (tj. uctívání Panny Marie). V 17. století se jednalo o nejnavštěvovanější mariánské poutní místo v severních Čechách. Z důvodu velkého množství věřících, kteří sem přicházeli, byl před kostelem postaven poutní dům, který obývali kněží doprovázející příchozí. Koncem 17. století přišli do Hejnic františkáni na pozvání Františka Ferdinanda z Gallasu a jeho manželky. Pro řádové bratry nechal hrabě vybudovat klášter se čtvercovým půdorysem, který je možné navštívit i dnes. Hrabata z rodů Gallasů a Clam-Gallasů pečovala o rozvoj poutního místa nejen finančním kapitálem. Pod gotickým kostelem byla vybudována rodinná hrobka pro rody Gallasů a Clam-Gallasů jako donátory. Využívala se až do první poloviny 20. století.⁵⁵

Původní gotický kostel nazývaný *Chrám Navštívení Panny Marie* byl v 18. století přestavěn v barokním stylu, který můžeme obdivovat dodnes. Zásahu na této přestavbě má

⁵¹ SVOBODA, Milan. *Franz hrabě Clam-Gallas*, pozn. 40, s. 13–21.

⁵² Tamtéž.

⁵³ SVOBODA, Milan, HEINZL, Jan. Hejnice a jejich minulost. In: *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice: poutní místo a jeho patroni* = Die Grafen von Gallas, von Clam-Gallas und Haindorf : der Wallfahrtsort und seine Schirmherren. Hejnice: Frýdlantsko, 2015, s. 11–23. ISBN 978-80-85874-73-0.

⁵⁴ Hejnice. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAS, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 193. ISBN 80-86424-18-9.

⁵⁵ SVOBODA, Milan, HEINZL, Jan. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice*, pozn. 53, s. 12–27.

především manželka Františka Ferdinanda, Johana Emerencie, a její vnuk Filip Josef.⁵⁶ Nová barokní stavba odpovídala dobovému trendu. Monumentální průčelí s dynamickými prvky vyniká barevným kontrastem k pozadí, neboť je budova se žlutou fasádou umístěna před tmavé svahy Jizerských hor. Půdorys kostela má tvar latinského kříže s postranními kaplemi.

Vnitřní prostory kostela se mohou na první pohled zdát velmi prosté. Nacházejí se zde sochy františkánských světců a světic. Na místě bývalého kostela je boční kaple se vstupem do hrobky. Na kůru stojí zdánlivě barokní varhany. I v interiéru se projevuje barokní styl, ve kterém byl kostel postaven. Hlavním prvkem vnitřních prostor je hlavní oltář, který díky mistrnému ovládnutí perspektivy působí reálným dojmem, i když se jedná o iluzivní nástěnnou malbu. Strop je zdoben freskami s biblickými motivy. Interiér chrámové lodi byl restaurován po roce 1990. V roce 2018 byl kostel s klášteřem zařazen mezi národní kulturní památky.

V interiéru kostela nenalezneme žádný barokní epitaf nebo nápis spojený s rodem Gallasů či Clam-Gallasů. Přesto se kostel stal místem posledního odpočinku tří desítek příslušníků obou rodů. Hrobka hrabat z rodů Gallasů a Clam-Gallasů vznikla ještě před barokní přestavbou. Poprvé byla využita v roce 1698 pro uložení ostatků hraběte Františka Ferdinanda z Gallasu. Celkem se ve starší části hrobky nachází osm členů rodu Gallasů a dva příslušníci jiných rodů. Vzhledem k dobovým zvyklostem byla těla uložena do dřevěných rakví a umístěna do hrobky ve vši skromnosti a pokoře. Nástupci hrabat z Gallasu, Clam-Gallasové, převzali patronát nad kostelem i klášteřem, a proto se hrobka využívala i nadále. Rozloučení s nebožtíky z rodu Clam-Gallasů však bylo mnohem okázalejší než u jejich předků. Rakve byly dřevěné či kovové s vnitřní dřevěnou rakví. Na novějších je navíc umístěn identifikační štítek se jménem a informacemi o zesnulém. Vesměs všechny jsou zdobeny jen prostými motivy. Posledním mužským nástupcem rodu Clam-Gallasů uloženým do rodové hrobky byl Franz Clam-Gallas, jehož pohřeb se stal veřejnou událostí. Vůbec poslední z rodiny Clam-Gallasovy zde byla k poslednímu odpočinku umístěna manželka hraběte Franze Clam-Gallase, hraběnka Marie Clam-Gallasová (1938). Po ní byl do hrobky pochován ještě v roce 1941 chlapec z příbuzného rodu Auerspergů. Celkem je v hrobce uloženo třicet jedna těl a ve schránce srdce Jana Václava, jenž byl pohřben v Neapoli.⁵⁷

⁵⁶ SVOBODA, Milan, HEINZL, Jan. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice*, pozn. 53, s. 12–27.

⁵⁷ SVOBODA, Milan, HEINZL, Jan. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice*, pozn. 53, s. 78–85.

6.4 Výklad pro modelovou hodinu Lázně Libverda

Lázně Libverda se nacházejí v údolí Jizerských hor nad městem Hejnice a pod vesnicí Přebýtek, která úředně spadá pod Nové Město pod Smrkem. Název obce je odvozován od německého slova *lieb* (milý). Celý název se vykládá jako „milý ostrov“, jelikož leží uprostřed kopců a bažin. Dominantami lázní jsou lázeňská kolonáda, Clam-Gallasův zámek a přilehlý lázeňský park.

Zmínky o obci Libverda se nacházejí již v urbáři z roku 1381, který sloužil pro odvody daní ve frýdlantském panství. Obec v této době náležela k frýdlantskému panství a spadala pod jeho přímou správu. Během několika staletí se jako páni celého panství i obce vystřídali například Redernové, Valdštejn atd. V roce 1634 přešlo panství do držení hraběte Matyáše z Gallasu jako odměna za pomoc a věrnost panovníkovi, který byl údajně zrazen bývalým majitelem panství Albrechtem z Valdštejna.⁵⁸

Rod Clam-Gallasů se významnou měrou podílel na rozvoji lázeňství v obci. První léčebné zařízení vzniklo již v roce 1760 z vůle Jana Kryštofa z Clamu, který místo spravoval jako poručník. Největšího rozkvětu se však obci a lázeňskému komplexu dostalo za správy hraběte Kristiána Filipa Clam-Gallase, který se stal vlastníkem panství po smrti svého strýce Filipa Josefa Gallase. Během období jeho správy bylo v okolí Lázní Libverda objeveno několik nových pramenů a již známé byly podrobeny chemickému rozboru.⁵⁹

Léčebné účinky, které voda z místních pramenů poskytovala svým pravidelným návštěvníkům, vedly k vybudování několika staveb, které se staly základem pro lázeňskou činnost obce. Začátkem 19. století začala výstavba hraběcího klasicistního zámku. Během letní sezóny zde sám hrabě pobýval a svou přítomností zvyšoval zájem veřejnosti o návštěvu komplexu i samotnou prestiž obce. Jeho původním plánem bylo získat pro Lázně Libverda věhlas, aby se mohly přidat k významným českým lázním typu Karlovy Vary, Mariánské Lázně atp. Mimo zámku zde proto nechal vybudovat i park, který dodnes slouží lázeňským hostům. Součástí parku byly i pomníky a sochy.

Po hraběti Kristiánu Filipovi se do zvelebování obce a výstavby nových lázeňských budov pustil jeho syn Kristián Kryštof Clam-Gallas. Ten nechal mimo jiné vystavět nová léčebná

⁵⁸ SVITÁKOVÁ, Michaela. Clam-Gallasové a Lázně Libverda. In: SVOBODA, Milan a kol. *Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas*, pozn. 44, s. 136–141. ISBN 978-80-7372-929-5.

⁵⁹ Tamtéž.

zařízení a získal pro obec v roce 1836 statut lázní.⁶⁰ Poté byla vybudována dvoukřídlová kolonáda, která měla sloužit lázeňským hostům k odpočinku mezi léčebnými kúrami. Prvním oficiálním lázeňským lékařem byl MUDr. Josef Plummert.⁶¹

V 80. letech 18. století došlo k prodávání lázeňské kyselky i mimo obec, což přineslo další finance nejen do Lázní Libverda, ale i do bedřichovské sklárny, která vyráběla pro stáčení léčivé vody lahve. V dobách první republiky si Lázně uchovávaly svou přitažlivost pro mnohé turisty, což vedlo k rozšíření obce a k výstavbě nových ubytovacích kapacit.⁶²

Poslední majitelkou obce byla Sophie Clam-Gallasová provdaná za Eduarda z Auerspergu, která o své majetky přišla v roce 1945.

⁶⁰ NOVÝ, Petr, HAVLÍČKOVÁ, Dagmar. Zázračné prameny. Lázeňské a upomínkové sklo. Jablonec nad Nisou, 2009, s. 44.

⁶¹ Lázně Libverda. In: ANDĚL, Rudolf, KARPAS, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 196–198.

⁶² Tamtéž.

7 Návrhy modelových hodin

V následujících kapitolách jsou podrobně popsány navrhované hodiny. Každá obsahuje přesný rozpis úkolů i závěrečné reflexe. Součástí každého jednotlivého popisu je i odhadovaná časová dotace nutná pro splnění jednotlivých částí navrhované výukové jednotky a celku. Doporučuji, aby pedagog či pedagogický pracovník zvážil časovou dotaci podle dané skupiny.

7.1 Modelová výuková jednotka Hodina ve třídě

Modelová hodina má charakter úvodu do problematiky, kdy se žáci seznamují s celkovým působením hrabat Gallasů a Clam-Gallasů na Frýdlantsku a Liberecku. Základem tohoto cvičení je rozšíření povědomí o panství, které rod spravoval během svého působení, a o oblasti vlivu rodu na území. *Hodinu ve třídě* lze využít jako úvod pro výuku regionálních dějin, nebo jako součást většího projektu. Na tuto část může navázat jakákoli z dalších navrhovaných modelových jednotek. *Hodinu ve třídě* lze využít i jako samostatnou (autonomní) jednotku.

Cílem tohoto cvičení je rozšíření povědomí o regionální historii. Hlavní část se zaměřuje na práci s textem. Žáci by měli díky úkolům pochopit širší historický a regionální kontext, měli by prohloubit své komunikační a kooperační dovednosti a zároveň procvičit své rétorické schopnosti. Po provedení aktivit bude žák schopen vysvětlit vliv rodů Gallasů a Clam-Gallasů na region v různých sférách (např. v lázeňství, architektuře, duchovní sféře, hospodářství, správě atd.).

Celková časová dotace 45 až 60 minut.

Pomůcky

Hlavní pomůcky se nalézají v materiálech (Globicova mapa, fotografie míst: frýdlantský zámek, hejnický chrám a hrobka, komplex Lázní Libverda atd.). Doporučuji Globicovu mapu buď vytisknout ve formátu A4 do každé skupiny a jednou ve větším formátu (nejlépe A2 nebo větší) připevnit na viditelné místo, nebo ji promítnout na tabuli, aby ji všichni žáci viděli. Dalšími pomůckami jsou papíry, tužky a lepidlo.

Organizace cvičení

Žáci jsou rozděleni nejlépe do čtyř skupin po maximálně pěti členech. Pokud množství žáků neumožňuje toto rozdělení, je lepší udělat více menších skupinek s tím, že vždy dvě či více budou pracovat na stejném tématu. V závěrečné části prezentace získaných informací spojíme skupiny, které pracovaly na stejném zadání.

Pedagog uvede, kterému období se bude hodina věnovat. Zároveň žákům sdělí některé základní informace. Nemělo by se jednat o dlouhý výklad, na většinu informací by žáci měli přijít sami během plnění úkolů.

Během všech úkolů by se měl pedagog pohybovat po třídě a pomáhat žákům, pokud by neznali význam některých slov nebo by potřebovali jinou asistenci. Sám pedagog by ovšem neměl bez žádosti žáků do jejich práce zasahovat.

Časová dotace této části je 10 minut.

Zadání úkolu 1

Každá skupina žáků obdrží dvě rozstříhané fotografie a jeden text (viz materiály pro tuto výukovou jednotku). V textu jsou záměrně vymazány názvy míst, která žáci musí doplnit na základě složených obrázků. Předpokládám, že žáci v rámci regionu místa znají a mají přehled o jejich přibližné poloze. Globicovu mapu je vhodné promítnout na tabuli nebo, pokud je ve formátu A4, ji rozdat do každé skupiny společně s fotografiemi a texty, aby ji žáci mohli využívat během doplňování informací. Obrázky mohou žáci složit pouze na lavici, nebo nalepit na zvláštní papír. Skládání obrázků můžeme pojmut jako soutěž, kdo je složí jako první všechny, čímž zvýšíme motivaci žáků k činnosti.

Časová dotace této části je 5 až 10 minut.

Zadání úkolu 2

Po slepení obrázků a doplnění informací do textu žáky vyzveme k použití metody I.N.S.E.R.T. (pro bližší informace o této metodě viz kapitolu 4.2 *Práce s textem*). Žáci si díky tomu označí známé informace (např. odškrtnutím), nové poznatky (např. plusem), myšlenky, se kterými nesouhlasí (např. mínusem) a informace, o kterých by se chtěli dovědět více (např. otazníkem).

Žáci mohou použít různé barvy pro označení názorů různých členů skupiny, nebo si mohou dělat samostatně poznámky vedle na papír či do sešitu.

Časová dotace této části 10 až 15 minut.

Zadání úkolu 3

Jakmile žáci dočtou a označí ve skupině svůj text, mohou postupně ve skupinkách nebo v zastoupení jednoho ze svých členů přicházet ke Globicově mapě.

Žáci postupně prezentují spolužákům, které památky či místa na fotkách identifikovali, a kam by ji na mapě zařadili. Poskytnou také krátké sdělení o tom, co se o místě dozvěděli. V závěru použijí značky, které v textu mají, aby informovali pedagoga o tom, co pro ně bylo známé, co nové, s čím nesouhlasí a proč, a na co by se případně chtěli zeptat/doplnit si informace. Pedagog tak může zodpovědět dotaz před celou třídou.

Pokud byly vzhledem k počtu žáků vytvořeny nějaké duplicitní skupiny, je vhodné je před prezentací výsledků spojit, aby mohli své informace porovnat a prezentovat své poznatky společně. Zamezí se tak případnému opakování a laxnějšímu vypracovávání zadání ze strany skupiny, která by výsledky prezentovala „jako druhá“.

Celková prezentace jedné skupiny by neměla přesáhnout 5 minut.

Celková časová dotace je 15 až 20 minut.

Závěr cvičení a reflexe

V závěru hodiny je vhodné nechat si čas na diskusi. V rámci diskuse se s žáky snažíme přijít na to, co všechna místa spojuje. Snažíme se najít odpověď na tyto otázky: *Co všechna místa spojuje? Jak na nás daná místa a fotografie působí? Proč si myslíme, že místa vůbec vznikla nebo proč byly budovy vybudovány? Jaký vliv na nás mají teď? atd.*

Reflexi můžeme zařadit přímo po prezentacích informací skupinou v rámci úkolu 2, nebo ji nechat na závěr hodiny. Můžeme se žáků zeptat, jaký pocit si z výuky odnášejí, co pro ně bylo nejzajímavější novou informací, nebo jaké využití jim poskytují nově získané informace pro jejich vlastní život. Reflexe hodiny by měla být dobrovolná. Pokud od žáků reflexi z jakéhokoli důvodu potřebujeme, je vhodnou metodou využití dotazníku (viz přílohu 1).

7.1.1 Materiál pro realizaci Hodiny ve třídě

Globicova mapa z roku 1660⁶³

⁶³ ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, pozn. 28, s. 62–63. ISBN 80-86424-18-9.

Pozn. Žákům rozdejte texty a obrázky bez nadpisu či popisky.

Všechny fotografie jsou majetkem autorky práce a mohou být použity ve výuce.

Frýdlant

Město _____ bylo pro rody Gallasů a Clam-Gallasů centrem celého panství. Ve městě se nachází hrad a zámek _____, který byl dlouhodobým sídlem několika generací Clam-Gallasů. Někteří členové rodu proto nechávali hrad a zámek _____ přestavovat podle svých představ a dobové módy. Během správy oběma hraběcími rody se _____ nevyhnulo hned několik pohrom. První byla švédská vojska, která se usídlila na _____ hradu již za vlastnictví Matyáše hraběte z Gallasu, následovaly nevolnické bouře v 17. století a velký požár v 18. století, při němž shořela 1/5 všech domů ve městě.

Hejnice

_____ se staly mariánským poutním místem ještě před tím, než se ocitly ve správě rodu Gallasů. Nejvíce se o _____ zajímal hrabě František Ferdinand z Gallasu, který společně se svou chotí pozval do vsi řád františkánů, kterým pro jejich potřeby nechal zbudovat klášter. V 18. století došlo k přestavbě původně gotického kostela do jeho dnešní barokní podoby a k vybudování rodové hrobky. Ta se nachází přímo pod chrámem a je rozdělena na část gallasovskou a clam-gallasovskou. Hrobka i kostel jsou i nyní přístupné veřejnosti. Obec nebyla oceňována jen pro svou hodnotu jakožto poutní místo, ale byla i hospodářsky cennou oblastí. Již v 17. století se v _____ začala rozvíjet domácí výroba textilu. Dále byly v _____ papírna a pila na zpracování dřeva a další průmyslové instituce.

Lázně Libverda

O rozvoj lázeňství se v Jizerských horách zasadili hlavně hrabě Kristián Filip Clam-Gallas a jeho syn hrabě Kristián Kryštof Clam-Gallas. První ze jmenovaných viděl v pramenech vytékajících v obci _____ užitek a pozval na místo lékaře, aby prameny prověřili. Také nechal vystavět budovy, které se staly základem budoucích lázní. Jeho syn pak v práci pokračoval, a dokonce pro obec získal statut lázní. V 19. století dali Clam-Gallasové v obci vybudovat klasicistní zámek a další objekty. Lázeňská kolonáda i přilehlý park byly využívány širokou veřejností z řad bohatších vrstev obyvatelstva. Na přelomu 19. a 20. století se voda z lázeňských pramenů začala stáčet do lahví a prodávat do Prahy, což přineslo do obce nový zdroj financí.

Nové Město pod Smrkem

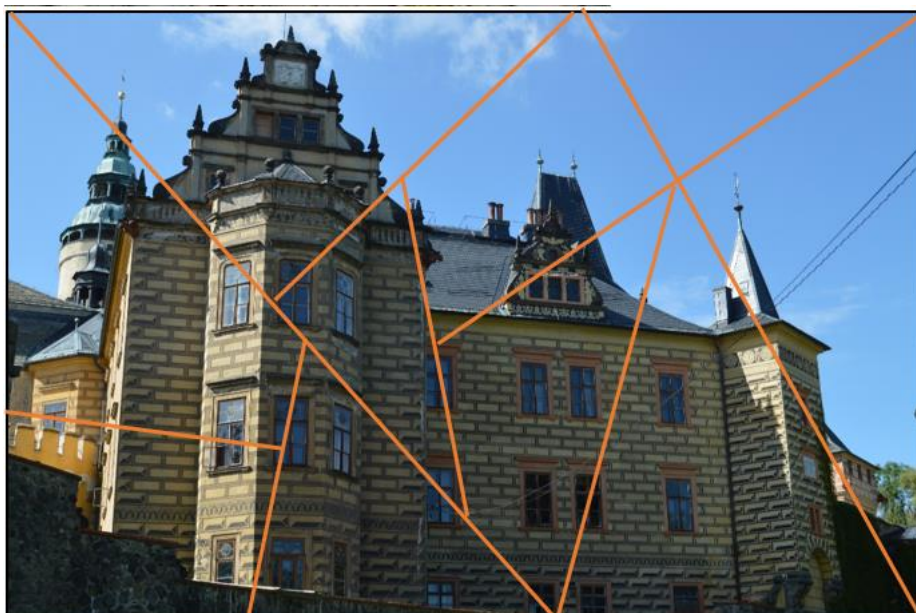
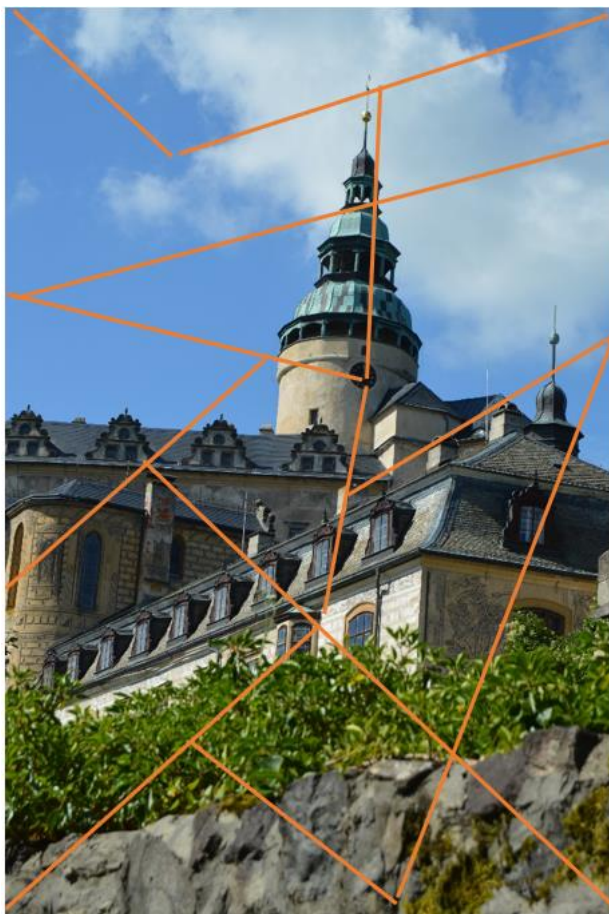
_____ bylo založeno slezským rodem Redernů. Ti zde začali s první těžbou nerostných surovin, převážně cínu. Po nich se stal majitelem panství Albrecht z Valdštejna. V průběhu třicetileté války ovšem těžba upadala. Počátkem 18. století došlo pod správou hraběte Jana Václava Gallase k obnovení těžby rud. Hospodářsky město rostlo, což dosvědčuje i výstavba nové školní budovy v 18. století. Za posledního příslušníka rodu, hraběte Franze Clam-Gallase, došlo ve městě i k rozvoji textilního průmyslu. Hlavní zásluhu na rozmachu textilního podnikání měla rodina Klingerů, která začala v _____ podnikat v první polovině 19. století.

Černousy

Obec _____ odkoupili ve 30. letech 17. století Gallasové jen s 39 obyvateli, kteří zde pracovali v poplužním dvoře (*označení pro správní a hospodářské centrum pro vrchnost a její dvůr*). Koncem 18. století zde nechal hrabě Filip Josef Gallas postavit zámek v barokním slohu. Původně měl sloužit jako letní sídlo rodu, ale po přestavbě začátkem 19. století se ze zámku stalo správní centrum clam-gallasovských velkostatků. Zámecký dvůr v 80. letech vyhořel a zbývající budovy stojící v obci _____ byly ve 21. století rekonstruovány. Dnes se na místě nachází hotel s restaurací a jízdárnou uvnitř bývalé sýpky.

První hrabě z rodu Clam-Gallasů, Kristián Filip, nechal v obci postavit klasicistní kapli sv. Jana Nepomuckého. Hrabě Kristián Kryštof Clam-Gallas pak započal přestavbu barokního zámku. Ten však za jeho života nebyl dokončen. Z ekonomického hlediska bylo pro obec důležité vybudování železnice, která umožnila rozvíjení dřevozpracujícího průmyslu. V 19. století také Clam-Gallasové věnovali v poplužním dvoře obyvatelům jednu budovu, která se stala školou a zároveň domovem místního učitele.

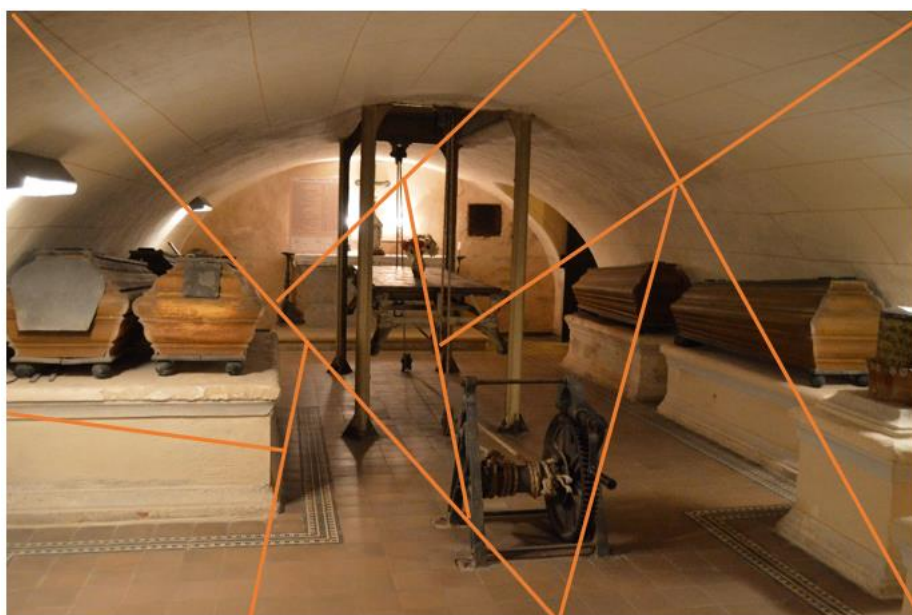
Hrad a zámek Frýdlant

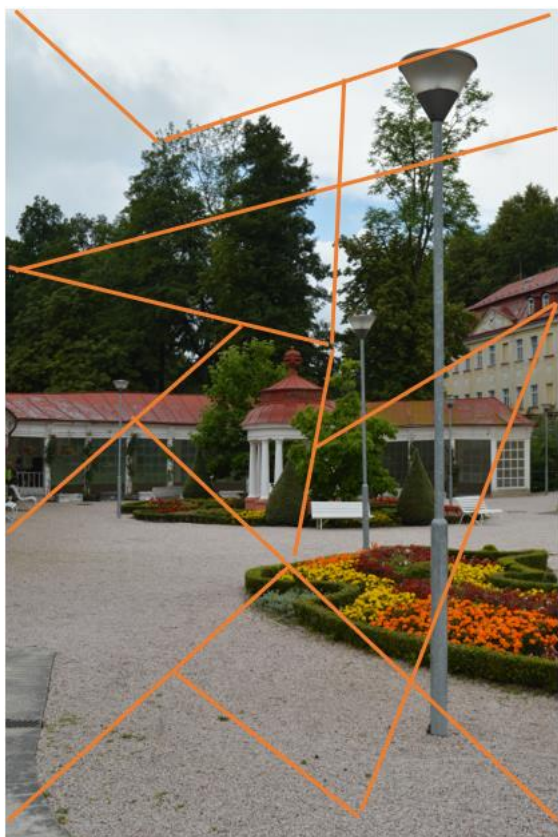
Kostel Navštívení Panny Marie v Hejnicích

Hrobka Gallasů v Hejnicích

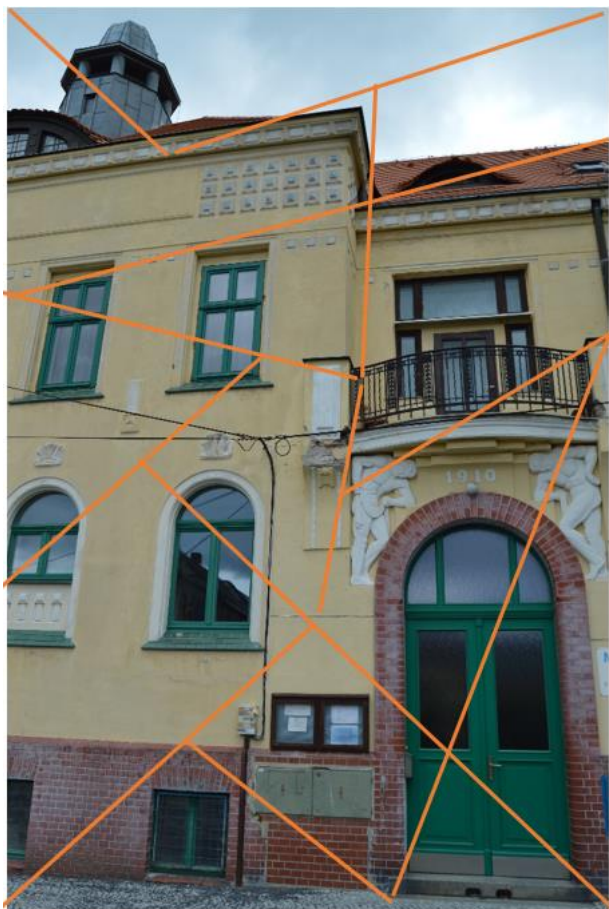
Kolonáda v Lázních Libverda

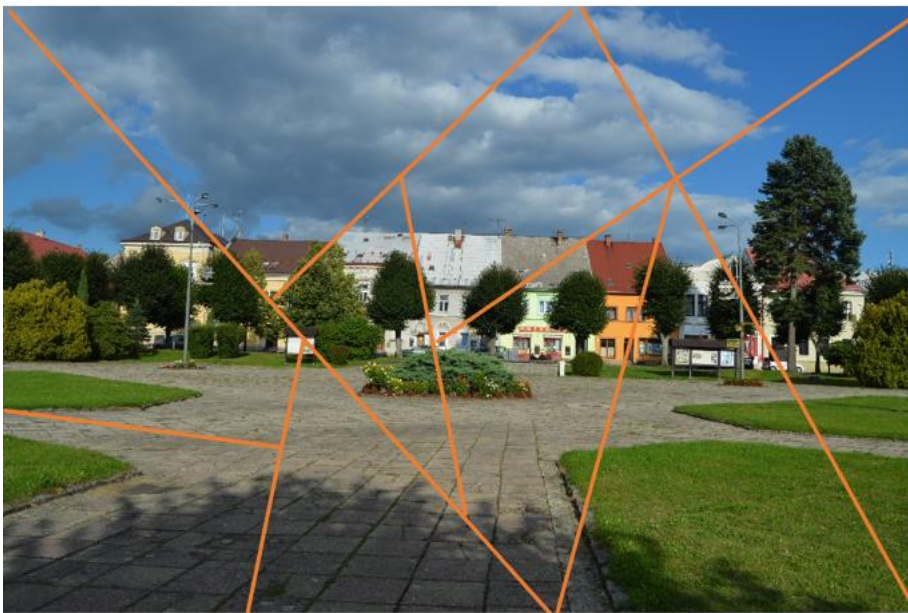
Clam-Gallasův lázeňský dům v Lázních Libverda

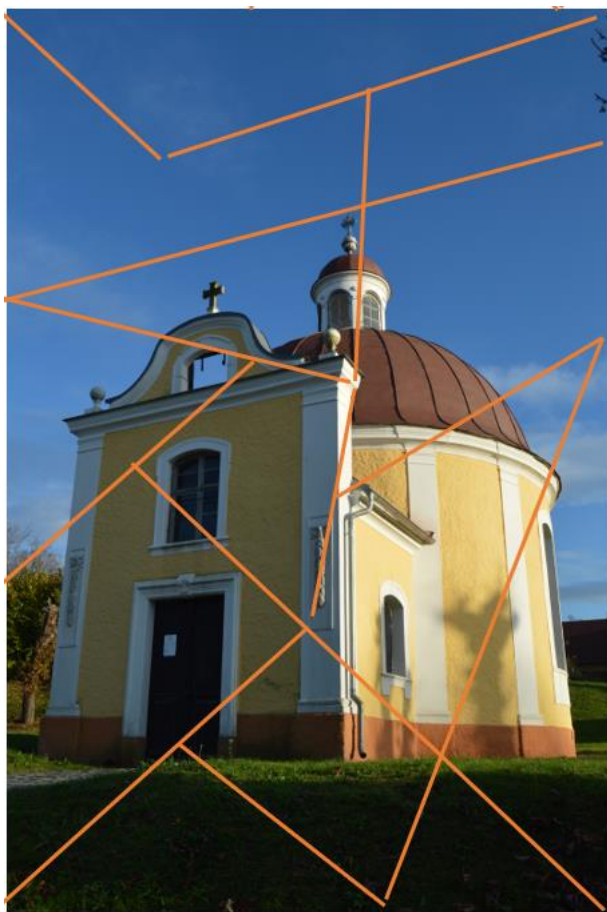
Lázně v Novém Městě pod Smrkem

Náměstí, Nové Město pod Smrkem (radnice, stojící původně uprostřed náměstí, vyhořela v roce 1945 a nebyla obnovena)

Klasicistní kaple sv. Jana Nepomuckého (Černousy)

Restaurace a hotel „Zámecký dvůr“ Černousy (jedná se o hospodářské budovy, původní zámek již neexistuje)

7.2 Modelová výuková jednotka Frýdlant

Modelová hodina je zaměřena na Státní hrad a zámek Frýdlant. Žákům by měla poskytnout možnost poznání sídla rodů hrabat z Gallasu a Clam-Gallasu. Na tuto část může navázat jakákoli z dalších navržených výukových jednotek. Pokud bude zařazena do výuky či do projektu zaměřeného na regionální dějiny, doporučuji realizovat ji až poté, co žáci absolvují navrhovanou *Hodinu ve třídě*, která by jim měla dát základní přehled o rodech Gallasů a Clam-Gallasů. Cvičení *Frýdlant* lze využít i jako samostatnou (autonomní) jednotku pro výuku významných osobností regionu.

Cílem cvičení je ukázat žákům propojení památek nacházejících se v regionu s uvedenými rody, které působily v dané oblasti. Dále si hodina klade za cíl rozšířit schopnosti komunikace a kooperace mezi žáky. Rozvíjet by se také mělo jejich porozumění textu. Cvičení mají vést k pochopení širšího regionálního dějinného kontextu. Po absolvování navrhovaných aktivit bude žák schopen doložit přínos vybraných členů rodů Gallasů a Clam-Gallasů pro region.

Časová dotace pro celou jednotku je 60–75 minut.

Pomůcky

Základní pomůckou jsou informace o vybraných představitelích obou rodů a jmenovky, které budou mít žáci u sebe (viz materiály k této výukové jednotce). Žáci by také měli mít nějaké papíry a psací pomůcky pro zaznamenávání informací.

Organizace cvičení

Nejprve žáky stručně informujeme o historii hradu a zámku Frýdlant. Není nutné zabíhat do detailů, většinu informací si budou zjišťovat sami skrze následující úkoly.

Žáky rozdělíme do skupinek po čtyřech a každé skupině přidělíme jednu osobnost. V rámci tohoto cvičení můžeme nechat výběr skupinek na žácích, ale můžeme je i náhodně rozdělit. Pokud máte více žáků a nemůžete vytvořit skupinky po čtyřech, mohou se některé postavy opakovat. Velikost skupin by však měla zůstat na čtyřech žácích. Celkem je k dispozici pět osobností. Výběr postav necháme na žácích nebo na losování.

Časová dotace části 15 minut.

Zadání úkolu 1

Žáci v rámci své skupiny dostanou za úkol udělat se zadanou osobností (fiktivní) rozhovor, který pak inscenují pro své spolužáky. Určí si, kdo bude hrát danou osobnost, kdo bude redaktorem, kdo například odborníkem na dané historické období atd. Realizaci necháváme čistě na žácích. Ti by také měli rozhodnout o tom, pro které médium (rozhlas, televizi, internetové video nebo pro tisk) a také pro jaké publikum rozhovor bude (pro děti, pro dospělé, pro odborníky atd.). Dle toho mohou uzpůsobit výběr rolí a dialogů.

Zatímco si žáci budou rozdělovat role, rozmístíme po okolí lístečky s dodatečnými informacemi a částmi životních příběhů vybraných osobností z rodů Gallasů a Clam-Gallasů. Přípravu je možné udělat i předem, než s žáky dorazíme na místo. Žáci si poté určí jednoho z nich, kdo bude informace zapisovat. Zbytek skupiny má za úkol najít co nejvíce informací. Hledat lístečky vyrazí vždy jeden ze skupiny a až když se vrátí, může jít další. Limit na hledání informací je 10 minut.

Časová dotace této části 15 minut.

Zadání úkolu 2

Z nasbíraných informací necháme žáky vytvořit rozhovory, které by neměly být delší než 5 minut, pokud nemáme větší časovou dotaci. V rámci rozhovoru musí zaznít nejdůležitější informace, které si žáci o dané osobě našli. Pedagog by neměl do rozhovoru v tuto chvíli zasahovat (napovídat či pomáhat jim), celou iniciativu přebírají žáci a je na nich, jak vše pojmu. Celkový čas přípravy je 10 až 15 minut.

Rozhovory pak žáci inscenují před svými spolužáky. Vhodný je pro tuto činnost zámecký park nebo prostor u hradeb. Pokud má nějaká skupina problém s vystupováním před vrstevníky snažíme se ji povzbudit v prezentaci jejích poznatků, případně navrhneme jiné řešení (např. že scénku prezentují spolužákům až ve třídě, a ne na veřejném prostranství).

Po realizaci rozhovoru necháme žáky mimo skupinu shrnout nové informace a vyjádřit, co považují za nejdůležitější poznatek o historické osobnosti. Pedagog žáky doplní a případně odpoví na dotazy, než bude vystupovat další skupina žáků.

Celkově by tento úkol neměl trvat více než 40 minut.

Závěrečná reflexe

V závěru hodiny je dobré zhodnotit přínos celého cvičení. Vhodnou metodou je diskuse se žáky. Můžete si vybrat jednu nebo více otázek, které žákům položíte. Např. co je nejvíce zaujalo, co by se příště mohlo udělat jinak, zda jsou pro ně nové informace a zkušenosti přínosné nebo ne atd. Žáky do odpovídání v rámci diskuse nenutíme, ale ani možnost neodpovědět nenabízíme. Pokud nechtějí odpovídat před spolužáky, můžeme využít anonymního dotazníku, metody jedno slovo atd.

7.2.1 Materiál pro realizaci hodiny Frýdlant

Zastávka 1

Matyáš Gallas: Patřil mezi významné válečníky a vojevůdce. V letech 1616 až 1617 se účastnil bojů proti Savojsku (území dnešní severní Itálie a jižní Francie). Dále se účastnil bojů v Itálii. Dokonce bojoval i po boku Albrechta z Valdštejna.

Kristián Filip Clam-Gallas: Aby mohl získat gallasovská panství, musel ke svému původnímu jménu Clam přijmout i jméno Gallas a spojit oba rodové erby. Tím vznikl nový rod – Clam-Gallasové, který si udržel frýdlantské statky až do konce druhé světové války.

Eduard Clam-Gallas: Coby generál-major ve službách rakouské armády trávil více času na bojištích v Evropě než na vlastním panství. Za své služby získal několik vyznamenání (např. vzácný Řád Zlatého rouna).

Clotilda z Dietrichsteina: Rakouská šlechtična Clotilda z Dietrichsteina se do rodu přivdala sňatkem s Eduardem hrabětem Clam-Gallasem. Sama pocházela z významného knížecího rodu.

Franz Clam-Gallas: Byl posledním mužským dědicem rodu přes to, že měl sedm potomků.

Zastávka 2

Matyáš Gallas: Po sesazení Valdštejna a jeho zavraždění v Chebu v roce 1634 byl Matyáš Gallas jmenován jeho nástupcem. Bývalá Valdštejnova panství získal do vlastnictví (např. Liberec, Frýdlant atd.). Také získal novou funkci jako vrchní velitel císařské armády.

Kristián Filip Clam-Gallas: V roce 1775 došlo na severu a severovýchodě Čech k nevolnické bouři, kterou způsobila zvěst o existenci tzv. zlatého patentu, který měl údajně lid osvobodit od roboty. V okolí Frýdlantu se obyvatelstvo připojilo k bouřím v březnu, kdy houf lidí vyrazil k Liberci. Tam však nedošlo k žádnému násilí.

Eduard Clam-Gallas: Jeho vojenská kariéra skončila po několika porážkách v prusko-rakouské válce (1866). Eduardova pozornost se tak mohla plně obrátit ke správě panství.

Clotilda z Dietrichsteina: Se svým manželem měla čtyři děti: Eduardinu, Josefinu a Clotildu a jediného syna Franze.

Franz Clam-Gallas: Panství převzal po svém otci jako 37letý. Nehospodařil jen s přírodními zdroji (lesy či říčními toky), ale vlastnil také cihelny, pily, pivovary atd. Díky hospodářskému využití panství hrabě nabízel pracovní místa pro mnoho obyvatel Frýdlantska.

Zastávka 3

Matyáš Gallas: Během své vojenské kariéry se mimo jiné účastnil tažení do Francie a bojů se Švédy za 30leté války.

Kristián Filip Clam-Gallas: Další vlna nepokojů se dotkla frýdlantského panství v červenci 1775, kdy asi dva tisíce poddaných vytáhlo na frýdlantský hrad a zámek. Nepokoje definitivně ukončil až robotní patent z roku 1775.

Eduard Clam-Gallas: Hrabě nejprve započal s přestavbou tzv. Dolního zámku. Nechal strhnout dvojici stájí, které dal před tím postavit před barbakán (*opevňovací prvek brány*) jeho děd Kristián Filip.

Clotilda z Dietrichsteina: Clotilda hraběnka Clam-Gallasová nežila jen pro své děti, ale měla zároveň starost i o chudé a potřebné. Své děti proto vedla k pomoci všem bez ohledu na společenské postavení.

Franz Clam-Gallas: Po vzniku Československé republiky přišel Franz Clam-Gallas o titul hraběte a zároveň pozemkovou reformou o velkou část panství. Navíc byl z finančních důvodů nucen odprodat zámek v Liberci státu a umožnit ministerstvu financí využívat palác Clam-Gallasů v Praze.

Zastávka 4

Matyáš Gallas: V nově nabytém frýdlantském panství na severu Čech se Matyáš Gallas nezdržoval. Poprvé navštívil své frýdlantské državy téměř deset let po jejich získání (1643).

Kristián Filip Clam-Gallas: V obci Lázně Libverda nechal vybudovat lázeňské budovy a dal prověřit kvalitu místních pramenů.

Eduard Clam-Gallas: Celá přestavba se odehrávala v novorenesančním stylu (např. renesanční štíty a vikýře, sgrafitová fasáda atd.).

Clotilda z Dietrichsteina: V polovině 19. století získala panství Pohled (u Havlíčkova Brodu), kde podporovala různé spolky a dotovala sakrální stavby (např. poskytla peníze na opravy varhan či na údržbu církevních budov).

Franz Clam-Gallas: V roce 1930 zemřel poslední mužský majitel hradu a zámku Frýdlant, Franz Clam-Gallas. Pohřeb se konal 23. ledna 1930 do rodové hrobky v Hejnicích.

Zastávka 5

Matyáš Gallas: Během Matyášovy správy se přes celé panství několikrát přehnala švédská a císařská armáda, která dokonce několikrát obsadila hrad a zámek Frýdlant. Teprve dva roky po smrti Matyáše Gallase opustila švédská vojska frýdlantské panství, a to přešlo plně pod správu rodu Gallasů.

Kristián Filip Clam-Gallas: Spolu se svým synem rozšiřoval zámecké sbírky zbraní, knih, obrazů atd. Tato sbírka byla v roce 1801 zpřístupněna přátelům a vybrané veřejnosti. V roce 1805 zemřel a přenechal panství svému synovi Kristiánu Kryštofovi.

Eduard Clam-Gallas: Společně se svou manželkou Clotildou z Dietrichsteina vybavil vnitřní prostory zámku novým nábytkem. Rod Clam-Gallasů tu pak pobýval až do roku 1945.

Clotilda z Dietrichsteina: Společně s manželem pokračovala v rekonstrukcích hradu a zámku Frýdlant. V duchu novorenesance přestavěli např. kastelánské křídlo a pokračovali v rozšiřování muzejních sbírek.

Franz Clam-Gallas: Pohřbu se zúčastnili nejen příbuzní a přátelé Franze Clam-Gallase, ale také řada členů spolků nebo obyvatel panství. Frýdlant přešel do správy Clotildy Clam-Gallasové, dcery Franze Clam-Gallase.

7.3 Modelová výuková jednotka Hejnice

Modelová hodina je zaměřena na kostel Navštívení Panny Marie v Hejnicích. Žákům by měla poskytnout možnost poznání sakrálního objektu barokní kultury a významného místa zbožnosti. Zároveň je kladen důraz na provázanost místa s rodem z Gallasu a Clam-Gallasu. Navázat na tuto část může jakákoli z dalších navržených hodin. Pokud bude zařazena do výuky či projektu zaměřeného na regionální dějiny, doporučuji realizovat ji až poté, co žáci absolvují navrhovanou *Hodinu ve třídě*, která by jim měla dát základní přehled o rodech Gallasů a Clam-Gallasů. Výukovou jednotku *Hejnice* lze využít i jako samostatnou (autonomní) jednotku pro výuku barokní architektury.

Cílem cvičení je ukázat žákům propojení památek nacházejících se v regionu s rody, které působily v dané oblasti. Dále si hodina klade za cíl rozšířit schopnosti komunikace a kooperace mezi žáky. Cvičení by měla vést k pochopení širšího regionálního kontextu dějin. Po absolvování navrhovaných aktivit bude žák schopen uvést podrobnosti o vybrané památce a vysvětlit její propojení s rody Gallasů a Clam-Gallasů.

Časová dotace pro celou jednotku je 60–75 minut.

Pomůcky

Pro realizaci hodiny použijte pracovní listy (viz materiály k této výukové jednotce). Dále doporučuji zajištění psacích pomůcek a případně podložek pro pohodlnější psaní. Závěr hodiny bude probíhat venku před kostelem v parku – pokud by se žáci chtěli posadit, je vhodné zajistit podsedáky, polštáře nebo deky.

Organizace cvičení

Je vhodné se předem domluvit s pověřenou osobou spravující kostel Nalezení Panny Marie, zda je možné kostel navštívit s početnější skupinou žáků ve vybraném čase. Kostel je sice veřejně přístupný, ale je nutné zabezpečit, aby v něm v daném čase neprobíhala mše nebo jiný církevní obřad. Pokud má pedagog zájem, může se s žáky objednat přímo na prohlídku celé budovy, která trvá cca 90 minut. Součástí exkurze jsou samozřejmě i vnitřní prostory včetně hrobky Gallasů a Clam-Gallasů. Pokud tuto část z časových či jiných důvodů realizovat nelze, není to pro další navrhovanou činnost nutné. Žákům můžeme prostory hrobky představit na fotografiích (viz materiály k této výukové jednotce).

Zadání úkolu 1

Uvnitř chrámu nebo před ním žáky seznámíme se základními informacemi, které se pojí s historií památky (viz kapitola 6.3.). Dáváme důraz na to, že budova nebyla stavěna jako památka, ale že její význam byl primárně v duchovní oblasti. Tato část by neměla být delší než několik minut, protože chceme jen nastínit historický kontext místa, kde se žáci nacházejí. Celkové dovysvětlení historické části je součástí závěrečného úkolu.

Prvním úkolem pro žáky je vyplnění pracovního listu (viz kapitolu 7.3.1), do kterého si mohou zapsat svoje poznámky, jak na ně daný mobiliář či prvek výzdoby (např. oltář, malba, dveře, lavice atd.) působí, co všechno o ní vědí, z jakého je materiálu atd. V této fázi je vhodné nechat žáky pracovat samostatně a umožnit jim spojit se do menších skupinek, pokud budou chtít.

Časová dotace na vyplnění pracovních listů je 20 minut. Celková časová dotace úkolu je 25 minut.

Zadání úkolu 2

Další část cvičení je lepší provádět venku. Vzhledem k tomu, že kostel je veřejným a poutním místem, není vhodné rušit ostatní návštěvníky této památky. Pokud je počasí nepříznivé, můžeme po domluvě využít prostory františkánského kláštera.

Venku si žáci vezmou své poznámky. Vytvoříme škálu, kde na jedné straně budou stát ti, na které místo působilo příjemně, a na druhé straně ti, na které působilo nepříjemně. Žáci se rozestaví mezi body podle vlastního uvážení. V případě zájmu mohou sdělit důvod svého umístění nebo můžeme využít metodu jednoho slova, pokud chceme, aby se do aktivity zapojili všichni.

Časová dotace této části je 10 minut.

Zadání úkolu 3

Následně podle toho, jak si žáci stoupili, vytvoříme kroužek, aby na sebe všichni (i pedagog) viděli. Pokud to počasí dovoluje, může tato část probíhat vsedě na zemi. Doporučuji použít podsedačky nebo deky.

Postupně s žáky probereme jejich odpovědi v pracovních listech. Můžeme se ptát, kterou část památky jich popisovalo nejvíce, co je na ní zaujalo, nebo proč si ji vybrali. Žáky opět nenutíme odpovídat, ale snažíme se je k zapojení do aktivity motivovat. Pokud už žák sdělí svůj

názor, měl by na něm pedagog najít nějaký zajímavý postřeh nebo jinou věc, kterou by ocenil, aby podpořil i ostatní v odpovídání.

K probíraným částem památky připojíme historický kontext (například *proč je hrobka umístěna v hejnickém kostele, kdo v ní je pochovaný, co pro region tito lidé znamenali atd.*). Není nutné probrat všechny otázky, které v pracovních listech jsou. Do diskuse by se měli, pokud možno, všichni žáci zapojit alespoň částečně.

Časová dotace této části je 25 minut. Pokud nám to časové možnosti dovolují, můžeme v diskusi s žáky pokračovat i déle.

Závěrečná reflexe

Diskusi můžeme zakončit opětovným škálováním, kdy se žáci přemístí podle toho, jak na ně místo působí nyní, po zjištění všech dodatečných informací a historického kontextu. Tato závěrečná část je čistě dobrovolná. Její realizace záleží hlavně na dané skupině žáků a její provedení by měl zhodnotit každý pedagogický pracovník individuálně.

Pokud je pro nás škálování časově náročné, navrhuji použít jednodušší metodu zpětné reflexe. Žáky vyzveme, aby jedním slovem vyjádřili pocit, který si z hodiny odnášejí. Po žácích nepožadujeme, aby svůj pocit nějak rozváděli, snažíme se tak vyhnout nepříjemnému tlaku na jednotlivce a ušetřit čas. K dispozici je také využití anonymního dotazníku či jiných metod.

7.3.1 Pracovní list pro realizaci hodiny Hejnice

Zadání: Vyberte si jeden libovolný předmět (pohledem, na nic nesahejte), který naleznete v chrámovém prostoru. Pokuste se jej co nejpřesněji popsat. Jako vodítka vám mohou posloužit otázky v pracovním listu.

Vybraný předmět:	
Vlastnosti předmětu <i>Z jakého je materiálu? Jak je velký? Jaký má tvar? Má předmět nějakou vůni? A jakou má barvu?</i>	
Umístění předmětu <i>Kde se předmět v prostoru nachází? Má jeho umístění nějaký význam? Mohl by být umístěn i jinde? Byl součástí objektu už od začátku?</i>	
Použití předmětu <i>K čemu se předmět používá? K čemu by ještě mohl sloužit? Jedná se o předmět každodenní potřeby, nebo se používal jen někdy, a případně kdy?</i>	
Historie předmětu <i>Kdo předmět pořídil a proč? Používal se dříve předmět jinak? Prošel předmět nějakou změnou? Je na něm něco napsáno, nakresleno atd.</i>	
Hodnota předmětu <i>Má předmět nějakou hodnotu? Pokud ano, proč a pro koho? Je vyjádřitelná penězi nebo ne? Má předmět nějakou hodnotu pro vás?</i>	

Na závěr si **označte**, které informace se vám o předmětu nepodařilo zjistit a které považujete za důležité a znát byste je chtěli.

Inspirováno pracovním listem z HAVLŮJOVÁ, Hana, CHARVÁTOVÁ, Kateřina, INDROVÁ, Martina. *Památky nás baví*, pozn. 16, s. 59–67.

7.3.2 Fotografický materiál z hrobky v Hejnicích

Obr. 1 Hrobka Gallasů s ručním výtahem.

Obr. 2 Zadní část hrobky Clam-Gallasů.

Obr. 3 Schránka s uloženým srdcem Jana Václava Gallase.

Obr. 4 Dřevěné rakve v hrobce Gallasů s kovovými identifikačními štítky.

7.4 Modelová výuková jednotka Lázně Libverda

Modelová hodina je zaměřena na obec Lázně Libverda, převážně na lázeňskou kolonádu a park nalézající se v obci. Žákům by měla poskytnout možnost zamyslet se nad významem lázeňství pro zkoumanou oblast a zároveň ukázat provázanost místa s rodem hrabat z Clam-Gallasu. Navázat na tuto část může jakákoli z dalších navržených hodin. Pokud bude hodina zařazena do výuky či projektu zaměřeného na regionální dějiny, doporučuji realizovat ji až poté, co žáci absolvují navrhovanou *Hodinu ve třídě*, která by jim měla dát základní přehled o rodech Gallasů a Clam-Gallasů. Hodinu lze využít i jako samostatnou (autonomní) jednotku pro výuku regionálních dějin.

Cílem cvičení je ukázat žákům, jak rod využíval objekty na svém panství nejen jako obytná či správní sídla, ale i jako možnost zajištění finančního kapitálu. Hodina se zaměřuje především na lázeňství a na způsob, jakým jej hrabata z Clam-Gallasu podporovala. Dále si hodina klade za cíl rozvíjet komunikaci žáků, kreativitu, kooperaci a spolupráci v malých skupinách. Cvičení v rámci hodiny by měla vést k pochopení širšího regionálního kontextu dějin. Po absolvování navrhovaných aktivit bude žák schopen posoudit význam vybudování lázeňského komplexu na clam-gallasovském panství.

Časová dotace pro celou jednotku je 60 až 75 minut.

Pomůcky

Pro realizaci hodiny je nutné zajistit čtvrtky velikosti A3 pro všechny skupiny, psací pomůcky (pastelky, fixy, tužky atd.), lepidla a nůžky. Doporučuji také vytisknout v dostatečném množství obrazový materiál (viz materiály k této výukové jednotce), je ovšem možné jej vynechat nebo nahradit vlastním obrazovým materiálem.

Organizace cvičení

V úvodu hodiny žáky seznámíme s textem pojícím se k Lázním Libverda (viz kapitolu 6.4). Vysvětlíme jim historické pozadí vzniku lázeňské obce a zároveň souvislosti s rody Gallasů a Clam-Gallasů. Žáci si mohou, ale nemusejí informace z výkladu zapisovat. Poté je rozdělíme do menších skupinek, doporučujeme po třech až čtyřech, neboť větší počet žáků není pro zadané úkoly vhodný. Pro realizaci následujících aktivit můžete využít přilehlý lázeňský park, který nabízí stín a dostatek prostoru pro skupinovou práci.

Časová dotace: 15 minut.

Zadání úkolu 1

Každá skupina dostane svou vlastní čtvrtku, na které žáci vytvoří svůj návrh dobového plakátu nebo letáku, který má lákat turisty k návštěvě lázní. Mohou si vybrat, zda budou leták inspirovat dobou barokní nebo pozdějšími obdobími až do poloviny 20. století. Použít by měli své znalosti navštíveného místa a nově získané informace o jeho historii. Zapojit mohou i známé souvislosti (např. nedaleké město Hejnice, které se s hraběcími rody též pojí). Zaměřit by se měli primárně na lázeňství, ale jako lákadlo mohou využít i památky v okolí nebo přírodu (např. lázeňské prameny, vyhlídky atd.). V rámci plakátu či letáku by měli zmínit z historie lázní to, co je nejvíce zaujalo. Také by měli určit, do kterého století svůj výtvar zařazují, neboť rod Clam-Gallasů zde působil od 18. do 20. století.

Během této části je vhodné skupinky obcházet a s dětmi diskutovat o jejich plánu, jak daný úkol splnit. Můžeme jim nabídnout osvěžení některých informací z úvodního výkladu, pokud si v nich nejsou jisti.

Časová dotace: 20 minut.

Zadání úkolu 2

Po vypracování plakátů si je skupinky mohou navzájem prohlédnout. Hodnocení práce ostatních ze strany žáků proběhnout může, ale nenutíme je do toho. Vyučující by měl během této fáze s žáky diskutovat o tom, proč se rozhodli pro zvolené historické období, nebo proč na svém plakátu či letáku zmiňují vybranou událost. Je také dobré doptat se na použitý obrazový materiál, pokud žáci nějaký do svého plakátu či letáku zahrnuli.

Tuto část je možné provádět i mimo lázeňský park ve třídě, ale doporučuji ji provést hned na místě, dokud mají žáci vše čerstvě v paměti.

Časová dotace 20 minut.

Závěrečná reflexe

Důležitou součástí závěru hodiny je její reflexe. Žáky můžeme vyzvat k tomu, aby uvedli několik slov o tom, co si z hodiny odnášejí, nebo k čemu jim nově získané vědomosti a zkušenosti budou užitečné. K využití se nabízí i metod zmíněné výše (např. jedno slovo, škálování). Je vhodné, aby hodinu reflektovali všichni žáci. Pokud se některý žák ostýchá odpovídat před vrstevníky, můžeme využít metodu anonymního dotazníku. Následně je vhodné

pokračovat diskusí s žáky, při níž mohou zájemci rozvádět své myšlenky dále, popřípadě pokládat dotazy pedagogovi.

7.4.1 Materiál pro realizaci hodiny Lázně Libverda

Obr. 5 kostel Navštívení Panny Marie, Hejnice

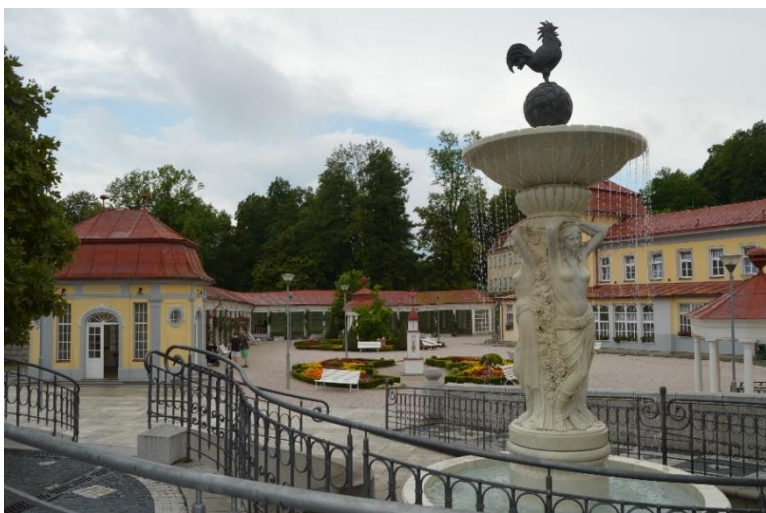
Obr. 6 hrad a zámek Frýdlant

Obr. 7 nefunkční pramen, Lázně Libverda

Obr. 8 kaple Sv. Jana Nepomuckého, Černousy

Obr. 9 kolonáda, Lázně Libverda (fontána není původní a v dobách Clam-Gallasů na kolonádě nestála)

Obr.10 lázeňské domy, Lázně Libverda

Obr. 11 nefunkční pramen, Lázně Libverda

Obr. 12 Kristiánův pramen, Lázně Libverda

Obr. 13 léčivý pramen, Lázně Libverda

Pozn. Vyučující může vytisknout i jiné obrazové materiály, které uzná za vhodné. Měl by ovšem žáky upozornit, že ne všechny součásti památky jsou původní (např. fontána, lavičky, sochy lvů).

7.5 Realizace navrhovaných výukových jednotek

Realizace navrhovaných hodin měla proběhnout na ZŠ Hejnice v 8. třídě. Původně mělo k vyzkoušení aktivit dojít na podzim roku 2020, ale kvůli uzavření škol z nařízení MŠMT a vlády ČR bylo provedení přesunuto na leden 2021. Projekt jsem bohužel ani v následujícím měsíci nemohla realizovat.

Zvažovala jsem předělání navržených jednotek pro použití v distanční výuce, ale nakonec jsem od tohoto nápadu upustila. Hodiny jsou navrženy pro kooperaci žáků mezi sebou v reálném čase, což nelze v online prostředí dostatečně simulovat. Navíc jsem měla možnost vyzkoušet si online diskusi a zjistila jsem, že často dojde k přechodu z diskuse do dialogu, což není pro navrhované aktivity vhodné.

Původně měli žáci vyzkoušet dvě z navrhovaných hodin (jednotku *Hodina ve třídě*, na kterou by navázala jednotka *Hejnice*). S vývojem situace kolem pandemie spojené s koronavirem SARS-CoV-2 jsem se rozhodla nejprve upustit od jednotky *Hejnice*, jelikož probíhá v prostorách, které jsou momentálně obtížně dostupné. Doufala jsem ovšem, že budu moci realizovat alespoň *Hodinu ve třídě*. Další možné vyzkoušení alespoň jedné výukové jednotky bylo naplánováno na březen 2021.

V průběhu března jsem od provedení navrhované výukové jednotky celkově upustila, neboť ze sdělení vlády ČR vyplýval předpoklad, že se žáci dříve, než v dubnu do školy nevrátí. V této době by již bylo na realizaci pozdě z důvodu odevzdávání bakalářské práce.

Mám ovšem v plánu se k navrhovaným výukovým jednotkám vrátit v budoucnu, pokud mi to bude umožněno, ať už v rámci samostatného projektu, nebo v rámci pedagogické praxe.

8 Závěr

Tato bakalářská práce měla za cíl sestavit výukové jednotky, které by mohly být použity v sedmých a osmých třídách základních škol či v zájmových kroužcích pro výuku regionálních dějin Frýdlantska se zaměřením na hraběcí rody Gallasů a Clam-Gallasů. Navrhované hodiny se podařilo sestavit se znalostí aktivizačních metod, památkové výuky a školské politiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Teoretická část této práce se zaměřila na popis základních kurikulárních dokumentů používaných ve výuce a stanovení základních principů školské politiky MŠMT České republiky. Následně byly přiblíženy použité výukové metody, které se zaměřují na rozvíjení aktivní práce a klíčových kompetencí žáků (skupinová práce, metoda I.N.S.E.R.T., dramatizace, diskuse, výuka v památkách a metody pro závěrečnou reflexi).

V rámci předložené závěrečné práce byly navrženy celkem čtyři výukové jednotky pro žáky sedmých a osmých tříd základních škol. Časová dotace pro jednu jednotku (*Hodina ve třídě*) je stanovena na 45 minut, pro zbylé jednotky na 55 až 75 minut. Úkoly a cvičení se zaměřují na rozvíjení zájmu žáků o regionální dějiny Frýdlantska v 17. až 20. století. Hlavním pojítkem všech navrhovaných výukových jednotek je hraběcí rod Gallasů a jeho nástupce, hraběcí rod Clam-Gallasů. Díky tomuto propojení jsem docílila toho, že na sebe hodiny *Frýdlant*, *Hejnice* a *Lázně Libverda* mohou libovolně navázat.

Hodina ve třídě využívá převážně práci ve skupinách a metodu I.N.S.E.R.T. Hodina *Frýdlant* se zaměřila na využívání dramatizace ve výuce regionálních dějin. Materiál *Hejnice* umožňuje seznámení s vybranou památkou skrze smysly žáků a práci s pracovním listem. Jednotka *Lázně Libverda* předává informace díky uměleckému zpracování letáku či plakátu.

Navrhované úkoly a příložené materiály jsou převážně zaměřeny na aktivní práci žáků, nejsou proto vhodné pro frontální výuku nebo testování faktografie. Hlavní rozvíjenou oblastí dovedností žáků by měly být vybrané klíčové kompetence, které stanovuje MŠMT v rámci svého Rámcového vzdělávacího programu. Převážně rozvíjenými kompetencemi u žáků pomocí navrhovaných výukových jednotek jsou kompetence k učení a kompetence komunikační.

V rámci sestavování výukových jednotek jsem předpokládala realizaci alespoň jedné z nich. Bohužel z důvodu pandemie SARS-CoV-2 k ní dojít nemohlo. Proto by do budoucna

byla vhodná realizace navrhovaných materiálů na jedné ze základních škol ve Frýdlantském výběžku.

Rovněž by bylo zajímavé na projekt navázat a pokusit se jej přizpůsobit výuce na SŠ nebo druhém stupni víceletého gymnázia. Frýdlantsko je regionem s velice zajímavou a bohatou historií, ze které se dají vybírat i různá další témata (např. jiní vlastníci panství, hornická činnost, osudy německého obyvatelstva ve 20. století atd.). Regionální dějiny poskytují nespočet možností, které může pedagog využít při edukaci všech věkových skupin žáků. Je proto důležité na ně při výuce dějepisu i jiných předmětů nezapomínat.

Bibliografie

Literatura

ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9.

BŮŽEK, Václav, KRÁL, Pavel ed. *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999. Opera historica: editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 7. ISBN 80-7040-331-4.

ČERNÁ, Renata, KRUMMHOLZ, Martin, KUREŠOVÁ, Jana. *Proměny zámeckého areálu Lemberk*. Na Sychrově: Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově, 2016. ISBN 978-80-905871-9-9.

HAVLŮJOVÁ, Hana, CHARVÁTOVÁ, Kateřina, INDROVÁ, Martina. *Památky nás baví*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-905631-7-9.

LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2018. ISBN 80-247-1284-9.

NOVÁKOVÁ, Jiřina. *Aktivizující metody výuky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-649-9.

NOVÝ, Petr, HAVLÍČKOVÁ, Dagmar. *Zázračné prameny. Lázeňské a upomínkové sklo*. Jablonec nad Nisou, 2009. ISBN 978-80-86397-09-2.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6. rozš. a přepr. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

PIAGET, Jean, INHELDER, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-146-0.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4. aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5.

REBITSCH, Robert. *Matyáš Gallas: (1588–1647): císařský generál a Valdštejnův "dědic"*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4778-1.

SCHEYBAL, Josef V. *Státní hrad a zámek Frýdlant*. B. m. vyd.: Správa státního zámku Frýdlant v Čechách, 1983.

SVOBODA, Lubomír. *Regionální dějiny ve vyučování dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. (Sborník Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích)

SVOBODA, Milan a kol. *Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas. Stručná biografie. Edice životopisného nástinu od Johanna Rittersa z Rittersberku z roku 1838 s komentáři*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-929-5.

SVOBODA, Milan, HEINZL, Jan. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice. Poutní místo a jeho patroni*. Hejnice: Frýdlantsko, 2015. ISBN 978-80-85874-73-0.

SVOBODA, Milan. *Franz hrabě Clam-Gallas. Obrysy portréty*. Hejnice: Frýdlantsko, 2019. ISBN 978-80-85874-91-4.

TREGL, Vladimír, WEISS, Petr. *Gallasové a Clam-Gallasové v severních Čechách*. Nymburk: Vega-L, 2011. ISBN 978-80-87275-50-4.

ZIMMERMANNOVÁ, Marie. Historie v edukačních programech o křesťanských kostelích. *Marginalia Historica*. 2019, roč. 10, č. 2, s. 214–220. ISSN 1804-5367.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4590-9.

Dokumenty

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021. [vid. 10. 4. 2021]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Raspenava: Základní škola a Mateřská škola Raspenava, 2013 [vid. 19. 10. 2020]. Dostupné z: http://www.skolaraspenava.cz/media/files/svp/dok/06clovekspolecnost/551_Dejepis.pdf

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Frýdlant: ZŠ, ZUŠ a MŠ, Frýdlant, 2016 [vid. 19. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.zsazusfrýdlant.cz/wp-content/uploads/2015/08/%C5%A0VP-20162017.pdf>

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Hejnice: Základní škola a Mateřská škola, Hejnice, 2016 [vid. 19. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.zshejnice.cz/files/documents/609/SVP-ZS-Hejnice-inkluze-cerven-2016.pdf>

Školní vzdělávací program. Frýdlant: Gymnázium Frýdlant, 2017 [vid. 19. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.gymfry.net/wp-content/uploads/2017/08/svp_gf.pdf

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání. Nové Město pod Smrkem: ZŠ Nové Město pod Smrkem, 2017. Dokument je dostupný v kanceláři ZŠ Nové Město pod Smrkem.

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ [online]. Praha: MŠMT, 2020 [vid. 20. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

Fotografický materiál je vlastnictvím autorky práce.

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro závěrečnou reflexi a sebereflexi

Příloha 1 – dotazník pro závěrečnou reflexi

Tento dotazník může být využit k hodnocení výukových jednotek, pokud není prostor, aby se žáci mohli vyjádřit ke cvičením slovně, nebo pokud to z jiného důvodu není možné. Dotazník lze využít i k anonymnímu hodnocení.

Co tě na cvičení nejvíce bavilo a proč?
Co tě na cvičení nejméně bavilo a proč?
Jak bys cvičení vylepšil?
Co bys příště, při vypracovávání zadaných úkolů, udělal jinak?
Která informace pro tebe byla nejzajímavější a proč?
Čím ti může být znalost regionálních dějin užitečná?